

(ed. L. Cohn and S. Reiter, post R. Khazarzar)
Philonis Alexandrini opera quae supersunt, vol. 6.
Berlin: Reimer, 1915 (repr. De Gruyter, 1962), pp. 1–45.

Περί του πάντα σπουδαίον ελευθερόν εἶναι

I

1. Ὁ μὲν πρότερος λόγος ἦν ἡμῖν, ὦ Θεόδοτε, περὶ τοῦ δοῦλον εἶναι πάντα φαῦλον, ὡς καὶ διὰ πολλῶν καὶ εἰκότων καὶ ἀληθῶν ἐπιστωσάμεθα· οὐτοσί δ' ἐκείνου συγγενῆς, ὁμοπάτριος καὶ ὁμομήτριος ἀδελφὸς καὶ τρόπον τινὰ δίδυμος, καθ' ὃν ἐπιδειξομεν, ὅτι πᾶς ὁ ἀστεῖος ἐλευθερός. 2. τὸν μὲν οὖν τῶν Πυθαγορείων ἱερώτατον θίασον λόγος ἔχει μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων καλῶν καὶ τοῦτ' ἀναδιδάσκειν, “ταῖς λεωφόροις μὴ βαδίζειν ὁδοῖς”, οὐχ ἵνα κρημνοβατῶμεν – οὐ γὰρ ποσὶ κάματον παρήγγελλεν –, ἀλλ' αἰνιττόμενος διὰ συμβόλου τὸ μήτε λόγοις μήτ' ἔργοις δημῶδεσι καὶ πεπατημένοις χρῆσθαι. 3. ὅσοι δὲ φιλοσοφίαν γνησίως ἠσπάσαντο, καταπειθεῖς γενόμενοι τῷ προστάγματι νόμον αὐτὸ μᾶλλον δὲ θεσμόν ἰσοῦμενον χρησμῶ ὑπετόπησαν, δόξας δ' ἀγελαίους ὑπερκύψαντες ἀτραπὸν ἄλλην ἐκαινοτόμησαν ἄβατον ἰδιώταις λόγων καὶ δογμάτων, ιδέας ἀνατείλαντες ὧν οὐδενὶ μὴ καθαρῶ θέμις ψαῦειν. 4. λέγω δὲ μὴ καθαρούς, ὅσοι ἢ παιδείας εἰς ἅπαν ἄγευστοι ἰδιετέλεσαν ἢ πλαγίως ἀλλὰ μὴ ἐπ' εὐθείας αὐτὴν ἐδέξαντο κάλλος τὸ σοφίας εἰς τὸ σοφιστείας αἴσχος μεταχαράξαντες. 5. οὗτοι τὸ νοητὸν φῶς ἰδεῖν οὐ δυνάμενοι δι' ἀσθένειαν τοῦ κατὰ ψυχὴν ὀμματος, ὃ ταῖς μαρμαρυγαῖς πέφυκεν ἐπισκιάζεσθαι, καθάπερ ἐν νυκτὶ διάγοντες ἀπιστοῦσι τοῖς ἐν ἡμέρᾳ ζῶσι καὶ ὅσ' ἂν αὐγαῖς ἀκράτοις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων εἰλικρινέστατα περιαθρήσαντες διηγῶνται τεράστια νομίζουσι φάσμασιν εἰκότα, τῶν ἐν τοῖς θαύμασιν οὐ διαφέροντα. 6. πῶς γὰρ οὐκ ἐκτόπια καὶ θαύματ' ὄντως, φυγάδας μὲν καλεῖν τοὺς μὴ μόνον ἐν μέσῃ τῇ πόλει διατρίβοντας, ἀλλὰ καὶ βουλευόντας καὶ δικάζοντας καὶ ἐκκλησιάζοντας, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀγορανομίας καὶ γυμνασιαρχίας καὶ τὰς ἄλλας λειτουργίας ὑπομένοντας, 7. πολίτας δὲ τοὺς ἢ μὴ ἐγγραφέντας τὸ παράπαν ἢ ὧν ἀτιμία καὶ φυγὴ κατέγνωσται, πέραν ὄρων ἀνθρώπους ἐληλαμένους, οὐ μόνον οὐκ ἐπιβῆναι τῆς χώρας ἀλλ' οὐδ' ἐξ ἀπόπτου τὸ πατρῶον ἔδαφος θεάσασθαι δυναμένους, εἰ μὴ τισὶ Ποιναῖς ἐλαύνοντο θανατῶντες; ἔφεδροι γὰρ καταστειχόντων κολασταὶ μυριοί, καὶ δι' ἑαυτῶν ἠκονημένοι καὶ νόμων προστάξεσιν ὑπηρετοῦντες.

II

8. πῶς δὲ οὐ παράλογα καὶ γέμοντα πολλῆς ἀναισχυντίας ἢ μανίας ἢ οὐκ ἔχω τί λέγω – διὰ γὰρ ὑπερβολὴν οὐδ' οἰκείων ὀνομάτων εὐπορησαὶ ῥάδιον – πλουσίους μὲν ὀνομάζειν τοὺς ἀπορωτάτους καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς, λυπρῶς καὶ ἀθλίως ἀποζῶντας, μόλις τὸ ἐφήμερον ἐκπορίζοντας, ἐν εὐθηνίᾳ κοινῇ λιμὸν ἐξαίρετον ἔχοντας, ἀρετῆς αὐρα, καθάπερ ἀέρι φασι τοὺς τέττιγας, 9. τρεφομένους, πένητας δὲ τοὺς ἀργύρῳ καὶ χρυσῶ καὶ πλήθει κτημάτων καὶ προσόδων καὶ ἄλλων ἀμυθήτων ἀγαθῶν ἀφθονία περιρροομένους, ὧν ὁ πλοῦτος οὐ συγγενεῖς καὶ φίλους αὐτὸ μόνον ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκίας ἔξω προελθὼν μεγάλους ὀμίλους δημοτῶν καὶ φυλετῶν, διαβάς δ' ἔτι μεῖζον καὶ πόλει χορηγεῖ τὰ πάντα, ὧν εἰρήνη χρεῖος ἢ πόλεμος; 10. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς ὀνειρώξεως τοῖς μὲν ἀμφιθαλέσι καὶ τῷ ὄντι εὐπατριδαῖς, ὧν οὐ γονεῖς μόνον ἀλλὰ καὶ πάπποι καὶ πρόγονοι μέχρι τῶν ἀρχηγετῶν καὶ πρὸς ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν ἐπιφανέστατοι γεγονάσι, δουλείαν ἐτόλμησαν ἐπιφημίσει, τοῖς δ' ἐκ τριγονίας στιγματαῖς, πεδότηριψι καὶ παλαιοδούλοις, ἐλευθερίαν. 11. ἐστὶ δὲ ἰδιετέλεσαν, ὡς ἔφην, πρόφασιν ἀνθρώπων, οἳ διάνοιαν μὲν ἡμαύρωνται, δούλοι δ' εἰσὶ δόξης ἐπανέχοντες αἰσθήσεσιν, ὧν τὸ συνέδριον ὑπὸ τῶν κρινομένων ἀεὶ δεκαζόμενον ἀβέβαιον. 12. χρῆν δὲ αὐτούς, εἴπερ ὅλως ἐζήλουν ἀλήθειαν, μὴ τῶν τὰ σώματα καμνόντων ἐν τῷ φρονεῖν ἐλαττοῦσθαι· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἑαυτοὺς ἐπιτρέπουσιν ἰατροῖς ὑγείας ὀρεγόμενοι, κατοκνοῦσι δ' οὗτοι νόσον ψυχῆς, ἀπαιδευσίαν, ἀπίσασθαι, γενόμενοι σοφῶν ἀνδρῶν ὀμιληταί, παρ' ὧν οὐ μόνον ἔστιν ἀπομαθεῖν ἀμαθίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιον

ἀνθρώπου κτῆμα προσλαβεῖν, ἐπιστήμην. **13.** ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν ἱερώτατον Πλάτωνα “φθόνος ἕξω θεῖου χοροῦ ἴσεται”, θεϊότατον δὲ καὶ κοινωνικώτατον σοφία, συγκλείει μὲν οὐδέποτε τὸ ἑαυτῆς φροντιστήριον, ἀναπεπταμένη δὲ αἰεὶ δέχεται τοὺς ποτίμων διψῶντας λόγων, οἷς ἀκράτου διδασκαλίας ἀφθονον ἐπαντλοῦσα νᾶμα μεθύειν τὴν νηφάλιον ἀναπέθει μέθην. **14.** οἱ δὲ ὥσπερ ἐν ταῖς τελεταῖς ἱεροφαντηθέντες, ὅταν ὀργίων γεμισθῶσι, πολλὰ τῆς πρόσθεν ὀλιγορίας ἑαυτοὺς κακίζουσιν, ὡς οὐ φεισάμενοι χρόνου, βίον δὲ τρίψαντες ἀβίωτον, ἐν ᾧ φρονήσεως ἐχρήρευσαν. **15.** ἄξιον οὖν νεότητα τὴν πανταχοῦ πᾶσαν τὰς ἀπαρχὰς τῆς πρώτης ἀκμῆς μηδενὶ μᾶλλον ἢ παιδείᾳ ἀναθεῖναι, ἢ καὶ ἐνηβῆσαι καὶ ἐγγηράσαι καλόν· ὥσπερ γὰρ, φασί, τὰ καινὰ τῶν ἀγγείων ἀναφέρει τὰς τῶν πρώτων εἰς αὐτὰ ἐγχυθέντων ὀσμᾶς, οὕτως καὶ αἱ τῶν νέων ψυχαὶ τοὺς πρώτους τῶν φαντασιῶν τύπους ἀνεξαλείπτους ἐναποματτόμεναι, τῇ φορᾷ τῶν αὐθις ἐπεισερόντων ἤκιστα κατακλυζόμεναι, τὸ ἀρχαῖον διαφαίνουσιν εἶδος.

III

16. Ἄλις μὲν δὴ τούτων. ἀκριβωτέον δὲ τὸ ζητούμενον, ἵνα μὴ τῇ τῶν ὀνομάτων ἀσαφείᾳ παραγόμενοι πλαζόμεθα, καταλαβόντες δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος τὰς ἀποδείξεις εὐσκόπως ἐφαρμόττωμεν. **17.** δουλεία τοίνυν ἢ μὲν ψυχῶν, ἢ δὲ σωμάτων λέγεται· δεσπότης δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἄνθρωποι, ψυχῶν δὲ κακία καὶ πάθη. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐλευθερία· ἢ μὲν γὰρ ἄδειαν σωμάτων ἀπ’ ἀνθρώπων δυνατωτέρων, ἢ δὲ διανοίας ἐκεχειρίαν ἀπὸ τῆς τῶν παθῶν δυναστείας ἰ ἐργάζεται. **18.** τὸ μὲν οὖν πρότερον οὐδὲ εἰς ζητεῖ· μυρία γὰρ αἱ ἀνθρώπων τύχαι, καὶ πολλοὶ πολλάκις καιροῖς ἀβουλήτοις τῶν σφόδρα ἀστειῶν τὴν ἐκ γένους ἀπέβαλον ἐλευθερίαν· ἀλλ’ ἔστιν ἢ σκέψις περὶ τρόπων, οὓς οὐτ’ ἐπιθυμῖαι οὐτε φόβοι οὐθ’ ἡδοναὶ οὐτε λῦπαι κατέζευξαν, ὥσπερ ἐξ εἰρκτῆς προεληλυθότων καὶ δεσμῶν οἷς ἐπεσφίγγοντο διαφειμένων. **19.** ἀνελόντες οὖν ἐκποδῶν τὰς προφασιστικὰς εὐρεσιλογίας καὶ τὰ φύσεως μὲν ἀλλότρια δόξης δ’ ἠρημένα ὀνόματα οἰκοτριβῶν ἢ ἀργυρωνήτων ἢ αἰχμαλώτων τὸν ἀψευδῶς ἐλεύθερον ἀναζητῶμεν, ᾧ μόνῳ τὸ αὐτοκρατὲς πρόσσεσι, κἂν μυρίοι γράφωσι δεσπότης ἑαυτοῦς. ἀναφθέγγεται γὰρ ἐκεῖνο τὸ Σοφόκλειον οὐδὲν τῶν τυθοχρήστων διαφέρον·

“θεὸς ἐμὸς ἄρχων, θνητὸς δ’ οὐδεὶς”.

20. τῷ γὰρ ὄντι μόνος ἐλεύθερος ὁ μόνῳ θεῷ χρώμενος ἡγεμόνι, κατ’ ἐμὴν δὲ διάνοιαν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμῶν, ἐπιτετραμμένος τὰ περίγεια, οἷα μεγάλου βασιλέως, θνητὸς ἀθανάτου, διάδοχος. ἀλλ’ ὁ μὲν περὶ ἀρχῆς τοῦ σοφοῦ λόγος εἰς καιρὸν ἐπιτηδειότερον ὑπερκεῖσθω, τὸν δὲ περὶ ἐλευθερίας τὰ νῦν ἀκριβωτέον. **21.** εἰ δὴ τις εἴσω προελθὼν τῶν πραγμάτων ἐθελήσειε διακύψαι, γινώσεται σαφῶς, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἄλλῳ συγγενὲς οὕτως, ὡς αὐτοπραγία ἐλευθερία, διότι πολλὰ μὲν τῷ φαύλῳ τὰ ἐμποδῶν, φιλαργυρία, φιλοδοξία, φιληδονία, τῷ δ’ ἀστείῳ τὸ παράπαν οὐδὲν, ἐπανισταμένῳ καὶ ἐπιβεβηκότι καθάπερ ἐν ἄθλων ἀγῶνι τοῖς καταπαλαισθεῖσιν, ἔρωτι, φόβῳ, δειλία, λύπη, τοῖς ὀμοιοτρόποις. **22.** ἔμαθε γὰρ ἀλογεῖν ἐπιταγμάτων, ὅσα οἱ ψυχῆς παρανομώτατοι ἄρχοντες ἐπιτάττουσι, διὰ ζῆλον καὶ πόθον ἐλευθερίας, ἧς τὸ αὐτοκέλευστον καὶ ἐθελουργὸν κλῆρος ἴδιος. ἐπαινεῖται παρὰ τισιν ὁ τὸ τρίμετρον ἐκεῖνο ποιήσας

“τίς δ’ ἐστὶ δούλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὦν;”

ὡς μάλα συνιδὼν τὸ ἀκόλουθον· ὑπέλαβε γὰρ, ὅτι οὐδὲν οὕτως δουλοῦσθαι πέφυκε διάνοιαν, ὡς τὸ ἐπὶ θανάτῳ δέος, ἔνεκα τοῦ πρὸς τὸ ζῆν ἰμέρου.

IV

23. χρῆν δὲ λογίσασθαι, ὅτι οὐχ ὁ τοῦ θανεῖν μόνον ἄφροντις ὦν ἀδούλωτος, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ πένεσθαι καὶ ἀδοξεῖν καὶ ἀλγεῖν καὶ τῶν ἄλλων ὅσα οἱ πολλοὶ κακὰ νομίζουσι, κακοὶ τῶν ἰ πραγμάτων ὄντες αὐτοὶ κριταί, οἵτινες ἐκ τῶν χρεῶν δοκιμάζουσι τὸν δούλον εἰς τὰς ὑπηρεσίας ἀφορῶντες, δέον εἰς τὸ ἀδούλωτον ἦθος. **24.** ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ ταπεινοῦ καὶ δουλοπρεποῦς φρονήματος ταπεινοῖς καὶ δουλοπρεπέσι παρὰ γνώμην ἐγχειρῶν τὴν ἑαυτοῦ δούλος ὄντως· ὁ δὲ πρὸς τὸν παρόντα καιρὸν ἀρμοζόμενος τὰ οἰκεῖα καὶ ἐκουσίως ἅμα καὶ τλητικῶς ἐγκαρτερῶν τοῖς ἀπὸ τύχης καὶ μηδὲν καινὸν τῶν ἀνθρωπίνων εἶναι νομίζων, ἀλλ’ ἐξητακῶς ἐπιμελῶς, ὅτι τὰ μὲν θεῖα αἰώνιῳ τάξει καὶ εὐδαιμονία

τετίμηται, τὰ δὲ θνητὰ πάντα σάλω καὶ κλύδωνι πραγμάτων διαφερόμενα πρὸς ἀνίσους ῥοπὰς ταλαντεύει, καὶ γενναίως ὑπομένων τὰ συμπίπτοντα φιλόσοφος εὐθύς ἐστι καὶ ἐλεύθερος. 25. ὅθεν οὐδὲ παντὶ τῷ προστάττοντι ὑπακούσεται, κἂν αἰκίας καὶ βασάνους καὶ τινὰς φοβερωτάτας ἀπειλὰς ἐπανατείνηται, νεανειυσάμενος δὲ ἀντικηρύξει:

Ἵπτα, κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
πίνων κελαινὸν αἷμα· πρόσθε γὰρ κάτω
γῆς εἶσιν ἄστρα, γῆ δ' ἄνεισ' ἐς οὐρανόν,
πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοὶ θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον."

V

26. ἤδη ποτ' εἶδον ἐν ἀγῶνι παγκρατιαστῶν τὸν μὲν ἐπιφέροντα τὰς πληγὰς καὶ χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ πάσας εὐσκόπως καὶ μηδὲν παραλελοιπότα τῶν εἰς τὸ νικᾶν ἀπειρηκότα καὶ παρειμένον καὶ πέρας ἀστεφάνωτον ἐξελθόντα τοῦ σταδίου, τὸν δὲ τυπτόμενον, ὑπὸ πυκνότητος σαρκῶν περιλημένον, στρυφνόν, ναστόν, ὄντως γέμοντα πνεύματος ἀθλητικοῦ, δι' ὅλων νενευρωμένον, οἷα πέτραν ἢ σίδηρον, οὐδὲν μὲν πρὸς τὰς πληγὰς ἐνδόντα, τὴν δὲ τοῦ ἀντιπάλου δύναμιν τῷ καρτερικῷ καὶ παγίῳ τῆς ὑπομονῆς καθηρηκότα μέχρι παντελοῦς νίκης. 27. ὅμοιον δὴ τι τούτῳ πεπονθέναι μοι δοκεῖ ὁ ἀστεῖος· τὴν γὰρ ψυχὴν εὖ μάλα κραταιωθεὶς ἰσχυρογνώμονι λογισμῷ θάττον ἀναγκάζει τὸν βιαζόμενον ἀπειπεῖν ἢ ὑπομένει τι δρᾶσαι τῶν παρὰ γνώμην. ἀλλ' ἄπιστον ἴσως τοῖς μὴ πεπονθόσιν ἀρετὴν τὸ λεγόμενον· καὶ γὰρ ἐκεῖνο τοῖς τοὺς παγκρατιαστὰς οὐκ εἰδόσι, γέγονε δ' οὐδὲν ἥττον ἐπ' ἀληθείας. 28. εἰς ταῦτα δ' ἀπιδὼν Ἀντισθένης δυσβάστακτον εἶπεν εἶναι τὸν ἀστεῖον· ὡς γὰρ ἡ ἀφροσύνη κοῦφον καὶ φερόμενον, <οὕτως> ἡ φρόνησις ἐρηρισμένον καὶ ἀκλινὲς καὶ βάρως ἔχον ἀσάλευτον. 29. ὁ δὲ δὴ τῶν Ἰουδαίων νομοθέτης τὰς τοῦ σοφοῦ χεῖρας ἰσχυρῶς εἰσάγει (Exod. 17, 12), διὰ συμβόλων τὰς πράξεις αἰνιττόμενος οὐκ ἐπιπολαίως ἀλλὰ παγίως ἐρηρισμένας ἀπὸ διανοίας ἀρρεποῦς. 30. πρὸς οὐδενὸς οὖν ἀναγκάζεται, ἅτε καταπεφρονηκῶς μὲν ἀλγηδόνων, καταπεφρονηκῶς δὲ θανάτου, νόμῳ δὲ φύσεως ὑπηκόους ἔχων ἅπαντας ἀφρονάς· ὄνπερ γὰρ τρόπον αἰγῶν μὲν καὶ βοῶν καὶ προβάτων αἰπόλοι καὶ βουκόλοι καὶ νομεῖς ἀφηγοῦνται, τὰς δ' ἀγέλας ἀμύχανον ἐπιτάξει ποιμέσι, τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ μὲν πολλοὶ θρέμμασιν εὐοκότες ἐπιστάτου καὶ ἀρχοντος δέονται, ἡγεμόνες δ' εἰσὶν οἱ ἀστεῖοι τὴν τῶν ἀγελαρχῶν τεταγμένοι τάξιν. 31. Ὅμηρος μὲν οὖν "ποιμένας λαῶν" εἶωθε καλεῖν τοὺς βασιλέας, ἡ δὲ φύσις τοῖς ἀγαθοῖς κυριώτερον τουτὶ τοῦνομα ἐπεφήμισεν, εἴ γε ἐκεῖνοι ποιμαίνονται τὸ πλεον ἢ ποιμαίνουσιν – ἄκρατος γὰρ αὐτοὺς ἄγει καὶ εὐμορφία πέμματά τε καὶ ὄψα καὶ τὰ μαγείρων καὶ σιτοποιῶν ἠδύσματα, ἵνα τὰς ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ τῶν σεμνοτέρων ἐπιθυμίας παραλείπω – , τοῖς δ' ὑπ' οὐδενὸς συμβέβηκε δελεάζεσθαι, νουθετεῖν δὲ καὶ ὄσους ἂν αἰσθωνται πάγαις ἡδονῆς ἀλισκομένους.

VI

32. Ὅτι δ' οὐχ αἱ ὑπηρεσίαι μηνύματ' εἰσὶ δουλείας, ἐναργεστάτη πίστις οἱ πόλεμοι· τοὺς γὰρ στρατευομένους ἰδεῖν ἔστιν αὐτουργοὺς ἅπαντας, οὐ μόνον τὰς πανοπλίας κομίζοντας, ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν ὑποζυγίων τρόπον ἐπηχθισμένους, εἴτ' ἐφ' ὑδρείαν ἐξιόντας καὶ φρυγανισμόν καὶ χιλὸν κτήνεσι. 33. τὰ γὰρ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐν ταῖς στρατείαις τί δεῖ μακρηγορεῖν, τάφρους ἀνατεμνόντων ἢ τείχη κατασκευαζόντων ἢ τριήρεις ναυπηγουμένων ἢ ὅσα ὑπουργίας ἢ τέχνης πάντα χερσὶ καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι ὑπηρετοῦντων. 34. ἔστι δὲ τις καὶ κατ' εἰρήνην πόλεμος τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις οὐκ ἀποδέων, ὃν ἀδοξία καὶ πενία καὶ δεινὴ σπάνις τῶν ἀναγκαίων συγκροτοῦσιν, ὑφ' οὗ βιασθέντες ἐγχειρεῖν καὶ τοῖς δουλοπρεπεστάτοις ἀναγκάζονται, σκάπτοντες, γεωπονοῦντες, βαναύσους ἐπιτηδεύοντες τέχνας, ὑπηρετοῦντες ἀόκνως ἕνεκα τοῦ παρατρέφεσθαι, πολλάκις δὲ καὶ κατὰ μέσσην ἀγορὰν ἀχθοφοροῦντες ἐν ἡλικιωτῶν καὶ συμφοιτητῶν καὶ συνεφήβων ὄψεσιν. 35. ἕτεροι δ' εἰσὶν ἐκ γένους δοῦλοι τὰ τῶν ἐλευθέρων εὐμοιρία τύχης μετιόντες· ἐπίτροποι γὰρ οἰκιῶν καὶ κτημάτων καὶ μεγάλων οὐσιῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν ὁμοδούλων ἀρχοντες καθίστανται, πολλοὶ δὲ καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν ὄρφανοὺς δεσποτῶν ἐπετρέψαν, φίλων καὶ συγγενῶν προκριθέντες εἰς πίστιν·

ἀλλ' ὅμως εἰσὶ δούλοι, δανεῖζοντες, ὠνούμενοι, προσόδους ἐκλεγόμενοι, θεραπευόμενοι. **36.** τί οὖν θαυμαστόν, εἰ καὶ κατὰ τὸνναντίον ὀλίσθω τις εὐτυχίας ἰ δουλικὰς χρείας ἐπιτελεῖ; τὸ δ' ὑπακούειν ἐτέρῳ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεῖται. καὶ πῶς πατὴρ μὲν ἢ μητὴρ ἐπιταγμάτων παῖδες ἀνέχονται, γνῶριμοὶ δὲ ὧν ὑφηγηταὶ διακελεύονται; δούλος γὰρ ἐκὼν οὐδεὶς. οἱ γὰρ μὴν τοκέες οὐ τοσαύτην ὑπερβολὴν ἐπιδείξονται ποτε μισοτεκνίας, ὥσθ' ἂ μόνον σύμβολα δουλείας ἐστί, τὰς ὑπηρεσίας, ἀναγκάσαι ἂν παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὑπομένειν. **37.** εἰ δὲ τινὰς ὑπ' ἀνδραποδοκαπήλων ἐπευωνιζομένους ἰδὼν τις οἶεται δούλους εὐθὺς εἶναι, πολὺ διαμαρτάνει τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ ἢ πρῶσις ἢ κύριον ἀποφαίνει τὸν πριάμενον ἢ τὸν προθέντα δούλον, ἐπεὶ καὶ πατέρες υἱῶν τιμὰς κατέθεσαν καὶ υἱοὶ πολλάκις πατέρων ἢ κατὰ ληστείας ἀπαχθέντων ἢ κατὰ πόλεμον αἰχμαλώτων γενομένων, οὓς οἱ τῆς φύσεως νόμοι τῶν κάτωθεν ὄντες βεβαιότεροι γράφουσιν ἐλευθέρους. **38.** ἤδη δὲ τινες καὶ προσυπερβάλλοντες εἰς τὸνναντίον περιήγαγον τὸ πρῶγμα, δεσπότην γενόμενοι τῶν προιαμένων ἀντὶ δούλων· ἔγωγ' οὖν ἔθεασάμην πολλάκις εὐμορφα παιδισκάρια καὶ φύσει στωμύλα δυσὶν ὀρητηρίοις, ὄψεως κάλλει καὶ τῇ περὶ λόγους χάριτι, πορθοῦντα τοὺς κεκτημένους· ἐλεπόλεις γὰρ ταῦτα ψυχῶν ἀνιδρύτων καὶ ἀνερματίστων, μηχανημάτων ἀπάντων ὅσα ἐπ' ἀνατροπῇ τειχῶν κατασκευάζεται σθεναρώτερα. **39.** σημεῖον δὲ· θεραπεύουσιν, ἱκετεύουσιν, εὐμένειαν ὡς παρὰ τύχης καὶ ἀγαθοῦ δαίμονος αἰτεῖσθαι γλίσχονται, καὶ παρορώμενοι μὲν σφαδάζουσιν, εἰ δ' αὐτὸ μόνον τὸ βλέμμα ἴλεων θεάσαιντο, γεγηθότες ἀνορχοῦνται. **40.** εἰ μὴ καὶ τὸν λέοντα ὠνησάμενον δεσπότην φατέον εἶναι λεόντων, ὅς, εἰ μόνον ἐπανατείναιντο τὰς ὄψεις, οἷους ἐπρίατο κυρίου ὁ δύστηνος, ὡς χαλεποὺς καὶ ὠμοθύμους, αὐτίκα παθῶν εἴσεται. τί οὖν; οὐκ οἴομεθα τὸν σοφὸν ἀδουλωτότερον εἶναι λεόντων, ἐλευθέρῳ καὶ ἀτρώτῳ ψυχῇ τὴν ἀλκὴν ἔχοντα μᾶλλον ἢ εἰ σώματι φύσει δούλῳ καὶ εὐτονία κραταιοτάτῃ ἰσχύος ἀφηνιάζοι;

VII

41. Μάθοι δ' ἂν τις τὴν ἐλευθερίαν, ἢ περὶ τὸν σπουδαῖόν ἐστι, καὶ ἐξ ἐτέρων· δούλος εὐδαίμων πρὸς ἀληθειαν οὐδεὶς· τί γὰρ ἀθλιώτερον ἢ πάντων ἄκυρον εἶναι τινὰ καὶ ἑαυτοῦ; ὁ δὲ γε σοφὸς εὐδαίμων, ἔρμα καὶ πλήρωμα καλοκάγαθίας ἐπιφερόμενος, ἐν ἧ τὸ κῦρὸς ἐστὶν ἀπάντων· <ὥστ'> ἀναμφιβόλως καὶ ἐξ ἀνάγκης ὁ σπουδαῖος ἐλεύθερός ἐστι. **42.** πρὸς τούτοις τίς οὐκ ἂν εἴποι τοὺς φίλους τῶν θεῶν ἐλευθέρους εἶναι; εἰ μὴ τοῖς μὲν τῶν βασιλέων ἐταίροις ἰ ἄξιον οὐ μόνον ἐλευθερίαν ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν ὁμολογεῖν συνεπιτροπεύουσι καὶ συνδιέπουσι τὴν ἡγεμονίαν, τοῖς δὲ θεῶν τῶν ὀλυμπίων δουλείαν ἐπιφημιστέον, οἱ διὰ τὸ φιλόθεον εὐθὺς γενόμενοι θεοφιλεῖς, ἴση ἀντιτιμηθέντες εὐνοία παρ' ἀληθεία δικαζούση, καθάπερ οἱ ποιηταὶ φασι, πανάρχοντες τε καὶ βασιλέες βασιλέων εἰσὶ. **43.** νεανικώτερον δ' ὁ τῶν Ἰουδαίων νομοθέτης προσυπερβάλλων, ἄτε γυμνῆς ὡς λόγος ἀσκητῆς φιλοσοφίας, τὸν ἔρωτι θεῶν κατεσχημένον καὶ τὸ ὄν μόνον θεραπεύοντα οὐκέτ' ἄνθρωπον ἀλλὰ θεὸν ἀπετόλμησεν εἰπεῖν (Exod. 7, 1): ἀνθρώπων μέντοι θεόν, οὐ τῶν τῆς φύσεως μερῶν, ἵνα τῷ πάντων καταλίπη πατρὶ τὸ θεῶν εἶναι βασιλεῖ καὶ θεῷ. **44.** ἄρ' ἄξιον τὸν προνομίας τοσαύτης τετυχηκότα δούλον ἢ μόνον ἐλεύθερον εἶναι νομίζεις; ὅς εἰ καὶ θείας οὐκ ἠξίωται μοίρας καθ' αὐτόν, ἀλλὰ τοι διὰ τὸ φίλῳ θεῷ χρῆσθαι πάντως ὠφείλειν εὐδαιμονεῖν· οὔτε γὰρ ἀσθενῆς ὁ ὑπέρμαχος οὔτε φιλικῶν ἀμελής δικαίων θεὸς ἐταιρεῖος ὧν καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἐταίρους ἐφορῶν. **45.** ἔτι τοίνυν, ὥσπερ τῶν πόλεων αἰ μὲν ὀλιγαρχοῦμεναι καὶ τυραννόμεναι δουλείαν ὑπομένουσι χαλεποὺς καὶ βαρεῖς ἔχουσαι δεσπότης τοὺς ὑπαγομένους καὶ κρατοῦντας, αἰ δὲ νόμοις ἐπιμεληταῖς χρώμεναι καὶ προστάταις εἰσὶν ἐλεύθεραι, οὕτως καὶ τῶν ἀνθρώπων, παρ' οἷς μὲν ὀργῇ ἢ ἐπιθυμίᾳ ἢ τι ἄλλο πάθος ἢ καὶ ἐπίβουλος κακία δυναστεύει, πάντως εἰσὶ δούλοι, ὅσοι δὲ μετὰ νόμου ζῶσιν, ἐλεύθεροι. **46.** νόμος δὲ ἀψευδῆς ὁ ὀρθὸς λόγος, οὐχ ὑπὸ τοῦ δεινός ἢ τοῦ δεινός, θνητοῦ φθαρτός, ἐν χαρτιδίῳ ἢ στήλαις, ἀψυχὸς ἀψύχους, ἀλλ' ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἀφθαρτός ἐν ἀθανάτῳ διανοία τυπωθεῖς. **47.** διὸ καὶ θαυμάσαι ἂν τις τῆς ἀμβλυωπίας τοὺς τρανὰς οὕτω πραγμάτων ιδιότητος μὴ συνορῶντας, οἱ μεγίστοις μὲν δήμοις Ἀθηναῖς καὶ Λακεδαιμόνι πρὸς ἐλευθερίαν ἀνταρκεστάτους εἶναι φασι τοὺς Σόλωνος καὶ Λυκούργου νόμους κρατοῦντάς τε καὶ ἄρχοντας, πειθαρχούντων αὐτοῖς τῶν πολιτευομένων, σοφοῖς δὲ ἀνδράσι τὸν ὀρθὸν λόγον, ὅς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐστὶ πηγὴ νόμοις, οὐχ ἱκανὸν εἶναι πρὸς μετουσίαν ἐλευθερίας ὑπακούουσι πάντων, ἄττ' ἂν ἢ προστάτῃ ἢ ἀπαγορευῇ. **48.** πρὸς τοίνυν τοῖς εἰρημένοις ἐναργεστάτῃ πίστις ἐλευθερίας ἰσηγορία, ἣν οἱ σπουδαῖοι πάντες ἄγουσι πρὸς ἀλλήλους. ὅθεν καὶ τὰ τρίμετρα φιλοσόφως ἐκεῖνά φασι εἰρησθαι·

! “οὐ γὰρ μετεῖναι τῶν νόμων δούλοις ἔφυ.”

καὶ πάλιν·

“δοῦλος πέφυκας, οὐ μέτεστί σοι λόγου.”

49. καθάπερ οὖν ὁ μουσικὸς νόμος ἅπασιν τοῖς ἐπιτετηδευκόσι μουσικὴν ἰσηγορίας τῆς ἐν τῇ τέχνῃ μεταδίδωσι καὶ ὁ γραμματικὸς ἢ ὁ γεωμετρικὸς γραμματικοῖς ἢ γεωμέτραις, οὕτω καὶ ὁ ἐν τῷ βίῳ νόμος τοῖς ἐμπείροις τῶν βιωτικῶν. **50.** οἱ δὲ σπουδαῖοι πάντες ἐμπειροὶ τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων εἰσίν, ὁπότε καὶ τῶν ἐν ἀπάσῃ τῇ φύσει καὶ εἰσὶ τινες αὐτῶν ἐλεύθεροι, ὥστε καὶ ὅσοι τούτοις ἰσηγορίας μετέχουσιν. οὐδεὶς ἄρα τῶν σπουδαίων δοῦλος, ἀλλ’ ἐλεύθεροι πάντες.

VIII

51. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς ἀφορμῆς καὶ ὅτι δοῦλος ὁ ἄφρων ἐστίν, ἐπιδειχθήσεται. ὥσπερ γὰρ ὁ κατὰ μουσικὴν νόμος οὐ δίδωσιν ἰσηγορίαν ἀμούσοις πρὸς μεμουσωμένους οὐδ’ ὁ κατὰ γραμματικὴν ἀγραμμάτοις πρὸς γραμματικούς οὐδὲ συνόλωσ ὁ τεχνικὸς πρὸς τεχνίτας ἀτέχνους, οὕτως οὐδ’ ὁ βιωτικὸς νόμος ἰσηγορίας μεταδίδωσι τοῖς κατὰ τὸν βίον ἀπείροις πρὸς ἐμπείρους. **52.** τοῖς δ’ ἐλευθέροις ἢ ἐκ νόμου πᾶσιν ἰσηγορία δίδεται καὶ εἰσὶ τινες τῶν σπουδαίων ἐλεύθεροι καὶ τῶν βιωτικῶν ἀπείροι μὲν οἱ φαῦλοι, ἐμπειρότατοι δ’ οἱ σοφοί· οὐκ ἄρ’ εἰσὶ τινες τῶν φαύλων ἐλεύθεροι, δοῦλοι δὲ πάντες. **53.** ὁ δὲ Ζήνων, εἰ καὶ τις ἄλλος ὑπ’ ἀρετῆς ἀχθεῖς, νεανικώτερον ἀποδείκνυσι περὶ τοῦ μὴ εἶναι τοῖς φαύλοις ἰσηγορίαν πρὸς ἀστείους. φησὶ γάρ· “οὐκ οἰμώξεται μὲν ὁ φαῦλος, ἐὰν ἀντιλέγῃ τῷ σπουδαίῳ; οὐκ ἄρ’ ἐστὶν ἰσηγορία τῷ φαύλῳ πρὸς σπουδαῖον.” **54.** οἶδ’ ὅτι πολλοὶ τοῦ λόγου κατακερτομήσουσιν ὡς αὐθαδεῖα τὸ πλέον ἐρωτηθέντος ἢ συνέσει. μετὰ δὲ τὴν χλεύην παυσάμενοι τοῦ γέλωτος ἦν ἐθελήσωσι διακύψαι καὶ τὸ λεγόμενον σαφῶς ἐρευνῆσαι, καταπλαγέντες αὐτοῦ τὸ ἀψευδὲς εἴσονται, ὅτι ἐπ’ οὐδενὶ μᾶλλον οἰμώξεται τις ἢ τῷ μὴ πειθαρχεῖν τῷ σοφῷ. **55.** ζημία γὰρ χρημάτων ἢ ἀτιμία ἢ φυγαὶ ἢ αἰ διὰ πληγῶν ὕβρεις ἢ ὅσα ὁμοίотροπα βραχέα καὶ τὸ μηδὲν ἀντιτιθέμενα κακίαις καὶ ὧν αἰ κακίαι δημιουργοί. τοὺς δὲ πολλούς, οὐ συνορῶντας τὰς ψυχῆς βλάβας διὰ λογισμοῦ πῆρωςιν, ἐπὶ μόναις ταῖς ἐκτὸς συμβέβηκεν ἀχθεσθαι, τὸ κριτήριον ἀφηρημένους, ὧ μόνῳ καταλαβεῖν ἔστι διανοίας ζημίαν. **56.** εἰ δὲ δυνηθεῖεν ἀναβλέψαι, θεασάμενοι τὰς δι’ ἀφροσύνης ἀπάτας καὶ τὰς ἐκ ! δειλίας ἐπηρείας καὶ ὅσα ἀκολασία παρῶνησεν ἢ ἀδικία παρηνόμησεν, ἐπὶ ταῖς τοῦ ἀρίστου συμφοραῖς λύπης ἀπαύστου γεμισθέντες οὐδὲ παρηγορίας δι’ ὑπερβολὰς κακῶν ἀνέξονται. **57.** ἔοικε δὲ ὁ Ζήνων ἀρύσασθαι τὸν λόγον ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τῆς Ἰουδαίων νομοθεσίας, ἐν ἣ δυοῖν ὄντων ἀδελφοῖν, τοῦ μὲν σῶφρονος, τοῦ δ’ ἀκολάστου, λαβῶν οἶκτον ὁ κοινὸς ἀμφοῖν πατήρ τοῦ μὴ ἐπ’ ἀρετὴν ἦκοντος εὐχεται, ἵνα δουλεύσῃ τῷ ἀδελφῷ, τὸ δοκοῦν μέγιστον εἶναι κακόν, δουλείαν, ἀγαθὸν τελεώτατον ὑπολαμβάνων ἄφρονι, τὸ μὲν αὐτεξούσιον ἀφηρημένῳ πρὸς τὸ μὴ σὺν ἀδείᾳ πλημμελεῖν, ἐκ δὲ τῆς τοῦ προεστῶτος προστασίας βελτιωθησομένῳ τὸ ἦθος.

IX

58. τὰ μὲν οὖν λεχθέντα πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου διασύστασιν ἔμοιγε ἀποχρῶντα ἦν. ἐπεὶ δὲ τὰ ποικίλα τῶν νοσημάτων ἰατροῖς ἔθος ποικιλωτέραις ἰᾶσθαι θεραπείαις, ἀνάγκη καὶ τοῖς παραδόξοις νομιζομένοις τῶν προβλημάτων διὰ τὸ ἄηθες ἐπάγειν πίστεις ἐπαλλήλους προσεγχιρίοντας· μόλις γὰρ ἔνιοι συνεχεῖα πληττόμενοι τῶν ἀποδείξεων αἰσθάνονται. **59.** λέγεται τοίνυν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, ὅτι ὁ φρονίμως πάντα ποιῶν εὖ ποιεῖ πάντα, ὁ δ’ εὖ ποιῶν πάντα ὀρθῶς ποιεῖ πάντα, ὁ δ’ ὀρθῶς πάντα ποιῶν καὶ ἀναμαρτήτως καὶ ἀμέμπτως καὶ ἀνεπιλήπτως καὶ ἀνυπευθύνως καὶ ἀζημίως, ὥστ’ ἐξουσίαν σχήσει πάντα δρᾶν καὶ ζῆν ὡς βούλεται· ᾧ δὲ ταῦτ’ ἔξεστιν, ἐλεύθερος ἂν εἴη. ἀλλὰ μὴν πάντα φρονίμως ποιεῖ ὁ ἀστεῖος· μόνος ἄρα ἐστὶν ἐλεύθερος. **60.** καὶ μὴν ὄν μὴ ἐνδέχεται μήτ’ ἀναγκάσαι μήτε κωλύσαι, ἐκεῖνος οὐκ ἂν εἴη δοῦλος· τὸν δὲ σπουδαῖον οὐκ ἔστιν οὐτ’ ἀναγκάσαι οὔτε κωλύσαι· οὐκ ἄρα δοῦλος ὁ σπουδαῖος. ὅτι δ’ οὐτ’ ἀναγκάζεται οὔτε κωλύεται, δηλον· κωλύεται μὲν γὰρ ὁ μὴ τυγχάνων ὧν ὀρέγεται, ὀρέγεται δ’ ὁ σοφὸς τῶν ἀπ’ ἀρετῆς, ὧν ἀποτυγχάνειν οὐ πέφυκε. καὶ μὴν εἰ ἀναγκάζεται, δηλον ὅτι ἄκων τι ποιεῖ· ἐν οἷς δὲ αἰ πράξεις, ἢ ἀπ’ ἀρετῆς εἰσι κατορθώματα ἢ ἀπὸ κακίας ἀμαρτήματα ἢ μέσα καὶ ἀδιάφορα. **61.** τὰ μὲν οὖν ἀπ’ ἀρετῆς οὐ βιασθεῖς ἀλλ’ ἐκῶν – αἰρετὰ

γάρ ἐστιν αὐτῷ πάνθ' ἃ δοῦναι, τὰ δ' ἀπὸ κακίας ἄτε φευκτὰ οὐδ' ὄναρ πράττει· οὐδὲ μὴν τὰ ἀδιάφορα εἰκός, πρὸς ἃ καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἢ διάνοια ἰσορροπεῖ, δεδιδραγμένη μήτε ὡς ὄλκον ἔχουσι δύνάμιν ἐνδιδόναι μήθ' ὡς ἀποστροφῆς ἀξίους δυσχεραίνειν. ἐξ ὧν ἐστὶ δηλόν, ὅτι οὐδὲν ἄκων ποιεῖ οὐδ' ἀναγκάζεται· δοῦλος δ' εἶπερ ἦν, ἠναγκάζεται ἄν' ὥστ' ἐλεύθερος ἄν' εἴη ὁ ἀστεῖος.

X

62. Ἐπεὶ δὲ τινες τῶν ἰηκιστα κεχορευκότων Μούσαις λόγων ἀποδεικτικῶν οὐ συνιέντες, οἱ τὰς καθόλου τῶν πραγμάτων ἐμφάσεις παριστᾶσιν, εἰώθασιν ἐρωτᾶν· τίνες οὖν ἢ πρότερον γεγόνασιν ἄνδρες ἢ νῦν εἰσιν, ὁποίους ἀναπλάττετε; καλόν γε ἀποκρίνασθαι, ὅτι καὶ πάλαι τινὲς ἦσαν οἱ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀρετῇ διέφερον, ἠγεμόνι μόνῳ θεῷ χρώμενοι καὶ κατὰ νόμον, τὸν ὀρθὸν φύσεως λόγον, ζῶντες, οὐκ ἐλεύθεροι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησιάζοντας ἐλευθέρου φρονήματος ἀναπιπλάντες, καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἔτ' εἰσὶν ὥσπερ εἰκόνες ἀπὸ ἀρχετύπου γραφῆς, σοφῶν ἀνδρῶν καλοκάγαθίας, τυπωθέντες. 63. οὐ γάρ, εἰ αἱ τῶν ἀντιλεγόντων ψυχὰι κεχηρεύκασιν ἐλευθερίας, ὑπ' ἀφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων κακιῶν δουλαγωγηθεῖσαι, διὰ τοῦτο καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. εἰ δὲ μὴ κατὰ στίφη μεγάλα προΐασιν ἀγελήδον, θαυμαστὸν οὐδέν· πρῶτον μὲν, ὅτι τὰ λίαν καλὰ σπάνια, εἴτ' ἐπειδὴ τὸν τῶν εἰκαιωτέρων ἐκτρεπόμενοι πολλὴν ὄμιλον θεωρία τῶν τῆς φύσεως σχολάζουσιν, εὐχόμενοι μὲν, εἰ πως ἐνῆν, ἐπανορθώσασθαι τὸν βίον – κοινωφελὲς γὰρ ἢ ἀρετῇ –, τὸ δὲ ἀδυνατοῦντες, πλημμυροῦντων κατὰ πόλεις ἀλλοκότων πραγμάτων, ἃ ψυχῆς πάθη <καὶ> κακίαι συνηύξησαν, ἀποδιδράσκουσιν, ὡς μὴ τῇ ῥύμη τῆς φορᾶς καθάπερ ἀπὸ χειμάρρου βίας κατασυρτεῖεν. 64. ἡμᾶς δέ, εἰ βελτιώσεως ζῆλος τις ἦν, ἰχνηλατεῖν ἔδει τὰς τούτων καταδύσεις καὶ ἰκέτας καθεζομένους παρακαλεῖν, ἵνα τεθριωμένον τὸν βίον προσελθόντες ἐξημερώσωσιν, ἀντὶ πολέμου καὶ δουλείας καὶ κακῶν ἀμυθήτων εἰρήνην καὶ ἐλευθερίαν καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἀφθονίαν περιρροεμένην καταγγείλαντες. 65. νυνὶ δὲ χρημάτων μὲν ἔνεκα πάντας μυχοὺς ἐρευνῶμεν καὶ γῆς στρυφνάς καὶ ἀποκρότους φλέβας ἀναστέλλομεν, καὶ μεταλλεύεται μὲν πολλὴ τῆς πεδιάδος, μεταλλεύεται δὲ οὐκ ὀλίγη τῆς ὄρεινης, χρυσὸν καὶ ἄργυρον, χαλκόν τε καὶ σίδηρον, καὶ τὰς ἄλλας ὕλας ἀναζητούντων. 66. θεοπλαστοῦσα δὲ ἡ κενὴ δόξα τὸν τῦφον ἄχρι καὶ βυθοῦ κατέβη θαλάττης διερευνωμένη, μή τι τῶν πρὸς αἴσθησιν ἀφανὲς ἐναπόκειται πού καλόν· καὶ λίθων ποικίλων καὶ πολυτελῶν ἀνευρούσα ἰδέας, τὰς μὲν πέτραις προσπεφυκυίας, τὰς δ' ὀστρέοις, αἱ καὶ τιμαλφέστεραι γεγόνασιν, ὄψεως ἀπάτην ἐξετίμησε. 67. φρονήσεως δὲ ἡ σωφροσύνης ἢ ἀνδρείας ἢ δικαιοσύνης ἔνεκα γῆ μὲν ἀπόρευτός ἐστι καὶ ἢ βásiμος, πελάγη δὲ ἄπλωτα τὰ καθ' ἑκάστην ὥραν τοῦ ἔτους ναυκλήροις ἐμπλεόμενα. 68. καίτοι τίς ἢ μακρᾶς ὁδοιπορίας ἢ τοῦ θαλαττεύειν ἐστὶ ἰχρεία πρὸς ἔρευναν καὶ ζήτησιν ἀρετῆς, ἥς τὰς ῥίζας ὁ ποιῶν οὐ μακρὰν ἀλλ' οὕτως ἢ πλησίον ἐβάλετο; καθάπερ καὶ ὁ σοφὸς τῶν Ἰουδαίων νομοθέτης φησὶν· “ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ταῖς χερσὶ σου” (Deut. 30, 14), ἀινηττόμενος διὰ συμβόλων λόγους, βουλάς, πράξεις, ἃ δὴ πάντα γεωργικῆς τέχνης δεῖται. 69. οἱ μὲν οὖν ἀργίαν πόνου προτιμήσαντες οὐ μόνον τὰς βλάστας ἐκώλυσαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ῥίζας ἀφαιρῶντες ἐφθίωσαν· οἱ δὲ σχολῆν μὲν βλαβερόν ἠγούμενοι, πονεῖν δὲ ἐθέλοντες, ὥσπερ εὐγενῆ μοσχεύματα γεωργοῦντες, τῷ συνεχεῖ τῆς ἐπιμελείας οὐρανομήκεις ἐστελέχωσαν ἀρετάς, ἀειθαλῆ καὶ ἀθάνατα ἔρνη καρπὸν φέροντα εὐδαιμονίαν οὐδέποτε λήγοντα ἢ, ὡς τινες, οὐ φέροντα, ἀλλ' αὐτὰ ὄντα εὐδαιμονίαν, ἃ Μωυσῆς ὀνόματι συνθέτω καλεῖν εἰώθεν ὀλοκαρπώματα. 70. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἐκ γῆς βλαστανόντων οὐθ' ὁ καρπὸς ἐστὶ δένδρα οὔτε τὰ δένδρα καρπός, ἐπὶ δὲ τῶν ἐν ψυχῇ φυομένων ὅλα δι' ὅλων εἰς καρποῦ φύσιν μεταβέβληκε τὰ ἔρνη, τὸ φρονήσεως, τὸ δικαιοσύνης, τὸ ἀνδρείας, τὸ σωφροσύνης.

XI

71. ἔχοντες οὖν τοιαύτας παρ' ἑαυτοῖς ἀφορμὰς οὐκ ἐρυθριῶμεν ἐνδειαν σοφίας ἀνθρώπων γένει καταγγέλλοντες, ἦν δυνατόν ἦν ἐκφυσήσαντας καθάπερ ἐν ὕλῃ σπινθηρὰ τυφόμενον ζωπυρῆσαι; ἀλλὰ γὰρ πρὸς ἃ μὲν σπεύδειν ἔχρην ὡς συγγενέστατα καὶ οικειότατα, πολὺς ὄκνος καὶ ῥαθυμία συνεχῆς, ὑφ' ὧν τὰ καλοκάγαθίας σπέρματα διαφθείρεται, ὧν δὲ εἰκός ἦν ὑστερίζειν, ἕμερος καὶ πόθος ἀπληστος. 72. διὰ τοῦτο πλουσιῶν μὲν καὶ ἐνδόξων καὶ ταῖς ἡδοναῖς χρωμένων μεστή γῆ καὶ θάλαττα, φρονίμων δὲ καὶ δικαίων καὶ ἀστείων ὀλίγος ἀριθμὸς· τὸ δὲ ὀλίγον, εἰ καὶ σπάνιον, οὐκ ἀνύπαρκτον.

73. μάρτυς δὲ ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ βάρβαρος· ἐν τῇ μὲν γὰρ οἱ ἐτύμως ἑπτὰ σοφοὶ προσονομασθέντες ἦνθησαν, καὶ ἄλλων πρότερον καὶ αὐθις ὡς εἰκὸς ἀκμασάντων, ὧν ἡ μνήμη παλαιότερων μὲν ὄντων μήκει χρόνων ἠφανίσθη, νεαζόντων δὲ ἔτι διὰ τὴν ἐπιπολάζουσαν τῶν συνόντων ὀλιγωρίαν ἔξαμαυροῦται. 74. κατὰ δὲ τὴν βάρβαρον, ἐν ἣ ἡ πρεσβευταὶ λόγων καὶ ἔργων, πολυανθρωπότατα στίφη καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐστὶν ἀνδρῶν· ἐν Πέρσαις μὲν τὸ μάγων, οἱ τὰ φύσεως ἔργα διερευνώμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας καθ' ἡσυχίαν τὰς θείας ἀρετὰς τραυτέραις ἐμφάσεσιν ἱεροφαντοῦνται τε καὶ ἱεροφαντοῦσιν· ἐν Ἰνδοῖς δὲ τὸ γυμνοσοφιστῶν, οἱ πρὸς τῇ φυσικῇ καὶ τῇ ἠθικῇ φιλοσοφίᾳ ἰδιαίτερα διαπονοῦντες ὅλον ἐπίδειξιν ἀρετῆς πεποιήνται τὸν βίον.

ΧΙΙ

75. Ἔστι δὲ καὶ ἡ Παλαιστίνη Συρία καλοκάγαθίας οὐκ ἄγονος, ἦν πολυανθρωποτάτου ἔθνους τῶν Ἰουδαίων οὐκ ὀλίγη μοῖρα νέμεται. λέγονται τινες παρ' αὐτοῖς ὄνομα Ἔσσαῖοι, πλήθος ὑπερτετρακισχίλιοι, κατ' ἐμὴν δόξαν – οὐκ ἀκριβεῖ τύπῳ διαλέκτου Ἑλληνικῆς – παρώνυμοι ὁσιότητος, ἐπειδὴ κὰν τοῖς μάλιστα θεραπευταὶ θεοῦ γεγόνασιν, οὐ ζῶα καταθύοντες, ἀλλ' ἱεροπρεπεῖς τὰς ἑαυτῶν διανοίας κατασκευάζειν ἀξιοῦντες. 76. οὗτοι τὸ μὲν πρῶτον κωμηδὸν οἰκοῦσι τὰς πόλεις ἐκτρεπόμενοι διὰ τὰς τῶν πολιτευομένων χειροῦθις ἀνομίας, εἰδότες ἐκ τῶν συνόντων ὡς ἀπ' ἀέρος φθοροποιῶν νόσον ἐγγινομένην προσβολὴν ψυχαῖς ἀνίατον· ὧν οἱ μὲν γεωπονοῦντες, οἱ δὲ τέχνας μετιόντες ὅσαι συναργατίδες εἰρήνης, ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς πλησιάζοντας ὠφελούσιν, οὐκ ἄργυρον καὶ χρυσὸν θησαυροφυλακοῦντες οὐδ' ἀποτομὰς γῆς μεγάλας κτώμενοι δι' ἐπιθυμίαν προσόδων, ἀλλ' ὅσα πρὸς τὰς ἀναγκαίας τοῦ βίου χρείας ἐκπορίζοντες. 77. μόνοι γὰρ ἐξ ἀπάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἀχρήματοι καὶ ἀκτήμονες γεγονότες ἐπιτηδεύσει τὸ πλεόν ἢ ἐνδεία εὐτυχίας πλουσιώτατοι νομίζονται, τὴν ὀλιγοδείαν καὶ εὐκολίαν, ὅπερ ἐστὶ, κρίνοντες περιουσίαν. 78. βελῶν ἢ ἀκόντων ἢ ξιφιδίων ἢ κράνους ἢ θώρακος ἢ ἀσπίδος οὐδένα παρ' αὐτοῖς ἂν εὖροις δημιουργὸν οὐδὲ συνόλωσ ὄπλοποιὸν ἢ μηχανοποιὸν ἢ τι τῶν κατὰ πόλεμον ἐπιτηδεύοντα· ἀλλ' οὐδὲ ὅσα τῶν κατ' εἰρήνην εὐόλισθα εἰς κακίαν· ἐμπορίας γὰρ ἢ καπηλείας ἢ ναυκληρίας οὐδ' ὄναρ ἴσασι, τὰς εἰς πλεονεξίαν ἀφορμὰς ἀποδιοπομπούμενοι. 79. δούλος τε παρ' αὐτοῖς οὐδὲ εἷς ἐστίν, ἀλλ' ἐλεύθεροι πάντες ἀνθυπουργοῦντες ἀλλήλοις· καταγινώσκουσί τε τῶν δεσποτῶν, οὐ μόνον ὡς ἀδίκων, ἰσότητα λυμαινομένων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀσεβῶν, θεσμὸν φύσεως ἀναιρῶντων, ἢ πάντας ὁμοίως γεννήσασα καὶ θρεψαμένη μητρὸς δίκην ἀδελφούς γνησίους, οὐ λεγομένους ἀλλ' ὄντας ὄντως, ἰσότητος ἀπειργάσασα τὴν συγγένειαν ἢ ἐπίβουλος πλεονεξία παρενημερήσασα διέσεισεν, ἀντ' οἰκειότητος ἀλλοτριότητα καὶ ἀντιφιλίας ἔχθραν ἐργασαμένη. 80. φιλοσοφίας τε τὸ μὲν λογικὸν ὡς οὐκ ἀναγκαῖον εἰς κτήσιν ἀρετῆς λογοθήραις, τὸ δὲ φυσικὸν ὡς μεῖζον ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν μετεωρολέσχαις ἀπολιπόντες, πλὴν ὅσον αὐτοῦ περὶ ὑπάρξεως θεοῦ καὶ τῆς τοῦ παντός γενέσεως φιλοσοφεῖται, τὸ ἠθικὸν εὖ μάλα διαπονοῦσιν ἀλείπταις χρώμενοι τοῖς πατρίοις νόμοις, οὓς ἀμήχανον ἀνθρωπίνην ἐπινοῆσαι ψυχὴν ἄνευ κατοκωχῆς ἐνθέου. 81. τούτους ἀναδιδάσκονται μὲν καὶ παρὰ τὸν ἄλλον χρόνον, ἐν δὲ ταῖς ἐβδόμαις διαφερόντως. ἱερὰ γὰρ ἡ ἐβδόμη νενομίστα, καθ' ἣν τῶν ἄλλων ἀνέχοντες ἔργων, εἰς ἱεροὺς ἀφικνούμενοι τόπους, οἱ καλοῦνται συναγωγαί, καθ' ἡλικίας ἐν τάξεσιν ὑπὸ πρεσβυτέροις νέοι καθέζονται, μετὰ κόσμου τοῦ προσήκοντος ἔχοντες ἀκροατικῶς. 82. εἴθ' εἷς μὲν τις τὰς βίβλους ἀναγινώσκει λαβῶν, ἕτερος δὲ τῶν ἐμπειροτάτων ὅσα μὴ γνῶριμα παρελθὼν ἀναδιδάσκει· τὰ γὰρ πλεῖστα διὰ συμβόλων ἀρχαιοτρόπῳ ζηλώσει παρ' αὐτοῖς φιλοσοφεῖται. 83. παιδεύονται δὲ εὐσέβειαν, ὁσιότητα, δικαιοσύνην, οἰκονομίαν, πολιτείαν, ἐπιστήμην τῶν πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ ἀδιαφόρων, αἰρέσεις ὧν χρῆ καὶ φυγὰς τῶν ἐναντίων, ὅροις καὶ κανόσι τριτοῖς χρώμενοι, τῷ τε φιλοθέῳ καὶ φιλαρέτῳ καὶ φιλανθρώπῳ. 84. τοῦ μὲν οὖν φιλοθέου δείγματα παρέχονται μυρία· τὴν παρ' ὅλον τὸν βίον συνεχῆ καὶ ἐπάλληλον ἀγνείαν, τὸ ἀνώμοτον, τὸ ἀψευδές, τὸ πάντων μὲν ἀγαθῶν αἴτιον, κακοῦ δὲ μηδενὸς νομίζειν εἶναι τὸ θεῖον· τοῦ δὲ φιλαρέτου τὸ ἀφιλοχρήματον, τὸ ἀφιλόδοξον, τὸ ἀφιλήδονον, τὸ ἐγκρατές, τὸ καρτερικόν, ἔτι δὲ ὀλιγοδείαν, ἀφέλειαν, εὐκολίαν, τὸ ἄτυφον, τὸ νόμιμον, τὸ εὐσταθές, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα· τοῦ δὲ φιλανθρώπου εὐνοίαν, ἰσότητα, τὴν παντός λόγου κρείττονα κοινωνίαν, περὶ ἧς οὐκ ἄκαιρον βραχέα εἰπεῖν. 85. πρῶτον μὲν τοίνυν οὐδενὸς οἰκία τίς ἐστὶν ἰδία, ἦν οὐχὶ πάντων εἶναι κοινὴν συμβέβηκε· πρὸς γὰρ τῷ κατὰ θιάσους συνοικεῖν ἀναπέπταται καὶ τοῖς ἐτέρωθεν ἀφικνουμένοις τῶν ὁμοζήλων. 86. εἴτ' ἐστὶ ταμεῖον ἐν πάντων καὶ δαπάναι <κοιναί>, καὶ κοιναὶ μὲν ἐσθῆτες, κοιναὶ δὲ τροφαὶ συσσίτια πεποιημένων· τὸ γὰρ ὁμωρόφιον ἢ

όμοδιαιτον ἢ ὁμοτράπεζον οὐκ ἂν τις εὖροι παρ' ἑτέροις μᾶλλον ἔργω βεβαιούμενον· ἰ καὶ μήποτ' εἰκότως· ὅσα γὰρ ἂν μεθ' ἡμέραν ἐργασάμενοι λάβωσιν ἐπὶ μισθῶ, ταῦτ' οὐκ ἴδια φυλάττουσιν, ἀλλ' εἰς μέσον προτιθέντες κοινήν τοῖς ἐθέλουσι χρῆσθαι τὴν ἀπ' αὐτῶν παρασκευάζουσιν ὠφέλειαν. 87. οἱ τε νοσοῦντες οὐχ ὅτι πορίζειν ἀδυνατοῦσιν ἀμελοῦνται, τὰ πρὸς τὰς νοσηλείας ἐκ τῶν κοινῶν ἔχοντες ἐν ἐτοιμῶ, ὡς μετὰ πάσης ἀδείας ἐξ ἀφθονωτέρων ἀναλίσκειν. αἰδῶς δ' ἐστὶ πρεσβυτέρων καὶ φροντίς, οἷα γονέων ὑπὸ γνησίων παιδῶν χερσὶ καὶ διανοίαις μυρίαὶ ἐν ἀφθονίᾳ τῇ πάσῃ γηροτροφουμένων.

XIII

88. τοιούτους ἢ δίχα περιεργίας Ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἀθλητὰς ἀρετῆς ἀπεργάζεται φιλοσοφία, γυμνάσματα προτιθεῖσα τὰς ἐπαινετὰς πράξεις, ἐξ ὧν ἡ ἀδούλωτος ἐλευθερία βεβαιοῦται. 89. σημεῖον δέ· πολλῶν κατὰ καιροῦς ἐπαναστάντων τῇ χώρᾳ δυναστῶν καὶ φύσει καὶ προαιρέσει χρησαμένων διαφερούσαις – οἱ μὲν γὰρ πρὸς τὸ ἀτίθασον ἀγριότητα θηρίων ἐκνικῆσαι σπουδάσαντες, οὐδὲν παραλιπόντες τῶν εἰς ὠμότητα, τοὺς ὑπηκόους ἀγελήδον ἱερεύοντες ἢ καὶ ζῶντας ἔτι μαγείρων τρόπον κατὰ μέρη καὶ μέλη κρεουργοῦντες ἄχρι τοῦ τὰς αὐτὰς ὑπομείναι συμφορὰς ὑπὸ τῆς τὰ ἀνθρώπεια ἐφορώσης δίκης οὐκ ἐπαύσαντο· 90. οἱ δὲ τὸ παρακεκινημένον καὶ λευττηκὸς εἰς ἑτέρας εἶδος κακίας μεταρμοσάμενοι, πικρίαν ἄλεκτον ἐπιτηδεύσαντες, ἡσυχῇ διαλαλοῦντες, ἡρεμαιοτέρας φωνῆς ὑποκρίσει βαρῦμνην ἦθος ἐπιδεικνύμενοι, κυνῶν ἰοβόλων τρόπον προσσαίνοντες, ἀνιάτων γενόμενοι κακῶν αἰτιοὶ, κατὰ πόλεις μνημεῖα τῆς ἑαυτῶν ἀσεβείας καὶ μισανθρωπίας ἀπέλιπον τὰς τῶν πεπονθότων ἀλήστους συμφορὰς –, 91. ἀλλὰ γὰρ οὐδεὶς οὔτε τῶν σφόδρα ὠμοθύμων οὔτε τῶν πάνυ δολερῶν καὶ ὑπούλων ἴσχυσε τὸν λεχθέντα τῶν Ἑσσηίων ἢ ὀσίων ὄμιλον αἰτιάσασθαι, πάντες δὲ ἀσθενέστεροι τῆς τῶν ἀνδρῶν καλοκάγαθίας γενόμενοι καθάπερ αὐτονόμοις καὶ ἐλευθέροις οὖσιν ἐκ φύσεως προσηνέχθησαν, ἄδοντες αὐτῶν τὰ συσσίτια καὶ τὴν παντὸς λόγου κρείττονα κοινωνίαν, ἢ βίου τελείου καὶ σφόδρα εὐδαίμονός ἐστι σαφέστατον δεῖγμα.

XIV

92. Χρὴ δ', ἐπειδὴ τὰς ἐν τοῖς πλήθεσιν ἀρετὰς οὐκ οἶονταί τινες εἶναι τελείας, ἀλλ' ἄχρι συναυξήσεως καὶ ἐπιδόσεως αὐτὸ μόνον ἴστασθαι, μάρτυρας βίους τῶν κατὰ μέρος ἀνδρῶν ἀγαθῶν παραγαγεῖν, οἱ σαφέσταται πίστεις ἐλευθερίας εἰσὶ. 93. Κάλανος ἦν Ἰνδὸς γένος τῶν γυμνοσοφιστῶν· οὗτος καρτερικώτατος τῶν κατ' αὐτὸν ἀπάντων ἰ νομισθεὶς οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλοφύλων, ὃ δὴ σπανιώτατόν ἐστιν, ἐχθρῶν βασιλέων ἐθαυμάσθη, λόγοις ἐπαινετοῖς σπουδαῖα ἔργα συνυφήνας. 94. Ἀλέξανδρος γοῦν ὁ Μακεδῶν βουλόμενος ἐπιδείξασθαι τῇ Ἑλλάδι τὴν ἐν τῇ βαρβάρῳ σοφίαν, καθάπερ ἀπ' ἀρχετύπου γραφῆς ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα, τὸ μὲν πρῶτον παρεκάλει Κάλανον συναποδημῆσαι, μέγιστον περιποιήσοντα κλέος <ἐν> ὅλη Ἀσίᾳ καὶ ὅλη Εὐρώπῃ. 95. ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν, ἀναγκάσειν ἔφη συνακολουθεῖν· ὃ δὲ εὐθυβόλως πάνυ καὶ εὐγενῶς “τίνος οὖν” εἶπεν “ἄξιόν με τοῖς Ἑλλησιν ἐπιδείξεις, Ἀλέξανδρε, εἴ γε ἀναγκασθήσομαι ποιεῖν ἢ μὴ βούλομαι;” ἄρ' οὐ γέμων μὲν παρησῆας ὁ λόγος, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐλευθερίας ὁ νοῦς; ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τοῖς βεβαιότεροις φωνῶν γραμμασιν ἦθους ἀδουλώτου τύπους ἐστηλίτευσεν ἀριδήλους. 96. μηνύει δὲ ἡ πεμφθεῖσα ἐπιστολὴ τῷ βασιλεῖ:

“Κάλανος Ἀλεξάνδρῳ.

Φίλοι πείθουσί σε χεῖρας καὶ ἀνάγκην προσφέρειν Ἰνδῶν φιλοσόφοις οὐδ' ἐν ὕπνοις ἑωρακότες ἡμέτερα ἔργα. σώματα μὲν γὰρ μετοίσεις ἐκ τόπου εἰς τόπον, ψυχὰς δὲ οὐκ ἀναγκάσεις ποιεῖν ἢ μὴ βούλονται μᾶλλον ἢ πλίνθους καὶ ξύλα φωνὴν ἀφείναι. πῦρ μεγίστους τοῖς ζῶσι σώμασι πόνους καὶ φθορὰν ἐργάζεται· τούτου ὑπεράνω ἡμεῖς γινόμεθα, ζῶντες καιόμεθα. οὐκ ἔστι βασιλεὺς οὐδὲ ἄρχων, ὃς ἀναγκάσει ἡμᾶς ποιεῖν ἢ μὴ προαιρούμεθα. Ἑλλήνων δὲ φιλοσόφοις οὐκ ἐξομοιοῦμεθα, ὅσοι αὐτῶν εἰς πανήγυριν λόγους ἐμελέτησαν, ἀλλὰ λόγοις ἔργα παρ' ἡμῖν ἀκόλουθα καὶ ἔργοις λόγοι· *** βραχεῖς ἄλλην ἔχουσι δύναμιν καὶ μακαριότητα καὶ ἐλευθερίαν περιποιοῦντες.”

97. Ἐπὶ δὴ τοιαύταις ἀποφάσεσι καὶ γνώμαις ἄρ' οὐκ ἄξιον τὸ Ζηνώνειον ἐπιφωνῆσαι, ὅτι "θάπτον ἂν ἀσκὸν βαπτίσει τις πλήρη πνεύματος ἢ βιάσαιτο τῶν σπουδαίων ὄντινον ἄκοντα δρᾶσαι τι τῶν ἀβουλήτων"; ἀνένδοτος γὰρ ψυχὴ καὶ ἀήττητος, ἦν ὁ ὀρθὸς λόγος δόγμασι παγίοις ἐνεύρωσε.

XV

98. Τῆς δὲ σπουδαίων ἐλευθερίας μάρτυρές εἰσι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὧν ταῖς γνώμαις Ἕλληνες ὁμοῦ καὶ βάρβαροι σχεδὸν ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἐντρεφόμενοι βελτιοῦνται τὰ ἦθη, πᾶν ὅσον ἐξ ὑπαιτίου τροφῆς καὶ διαίτης ἐν ταῖς ψυχαῖς κεικιδήλευται μεταχαραττόμενοι πρὸς τὸ δόκιμον. 99. ἴδε γοῦν οἷα παρ' Εὐριπίδῃ φησὶν ὁ Ἡρακλῆς:

ἰ "πίμπρα, κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
πίνων κελαινὸν αἶμα· πρόσθε γὰρ κάτω
γῆς εἴσιν ἄστρα γῆ τ' ἄνεισ' εἰς αἰθέρα,
πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον."

τῷ γὰρ ὄντι θωπεῖα μὲν καὶ κολακεῖα καὶ ὑπόκρισις, ἐν οἷς λόγοι γνώμαις διαμάχονται, δουλοπρεπέστατα, τὸ δὲ ἀνόθως καὶ γνησίως ἐκ καθαροῦ τοῦ συνειδότης ἐλευθεροστομεῖν εὐγενέσιν ἀρμόττον. 100. πάλιν τὸν αὐτὸν σπουδαῖον οὐχ ὀρᾶς, ὅτι οὐδὲ πωλούμενος θεράπων εἶναι δοκεῖ, καταπλήττων τοὺς ὀρώντας, ὡς οὐ μόνον ἐλεύθερος ὦν ἀλλὰ καὶ δεσπότης ἐσόμενος τοῦ πριαμένου;

101. ὁ γοῦν Ἐρμῆς πυνθανομένῳ μὲν, εἰ φαῦλός ἐστιν, ἀποκρίνεται:

"ἦκιστα φαῦλος, ἀλλὰ πᾶν τούναντίον
πρὸς σχῆμα σεμνὸς κού ταπεινὸς οὐδ' ἄγαν
εὐογκος ὡς ἂν δούλος, ἀλλὰ καὶ στολὴν
ιδόντι λαμπρὸς καὶ ξύλω δραστήριος. –
οὐδεὶς δ' ἐς οἴκους δεσπότης ἀμείνονας
αὐτοῦ πρίασθαι βούλεται· σὲ δ' εἰσορῶν
πᾶς τις δέδοικεν. ὄμμα γὰρ πυρὸς γέμεις,
ταῦρος λέοντος ὡς βλέπων πρὸς ἐμβολήν."

εἶτ' ἐπιλέγει:

"τὸ εἶδος αὐτό σου κατηγορεῖ
σιγῶντος, ὡς εἴης ἂν οὐχ ὑπήκοος,
τάσσειν δὲ μάλλον ἢ 'πιτάσσεσθαι θέλοις."

102. ἐπεὶ δὲ καὶ πριαμένου Συλέως εἰς ἀγρὸν ἐπέμφθη, διέδειξεν ἔργοις τὸ τῆς φύσεως ἀδούλωτον· τὸν μὲν γὰρ ἄριστον τῶν ἐκεῖ ταύρων καταθύσας Διὶ πρόφασιν εὐωχεῖτο, πολὺν δ' οἶνον ἐκφορήσας ἀθρόον εὖ μάλα κατακλιθεὶς ἠκρατίζετο. 103. Συλεῖ δὲ ἀφικομένῳ καὶ δυσανασχετοῦντι ἐπὶ τε τῇ βλάβῃ καὶ τῇ τοῦ θεράποντος ῥαθυμίᾳ καὶ τῇ περιττῇ καταφρονήσει μηδὲν μῆτε τῆς χροᾶς μῆτε ὧν ἔπραττε μεταβαλὼν εὐτολμότατά φησι:

"κλίθητι καὶ πῖωμεν, ἐν τούτῳ δέ μου
τὴν πείραν εὐθὺς λάμβαν', εἰ κρείσσων ἔση."

104. τοῦτον οὖν πότερον δούλον ἢ κύριον ἀποφαντέον τοῦ δεσπότη, μὴ μόνον ἀπελευθεριάζειν ἀλλὰ καὶ ἐπιτάγματα ἐπιτάττειν τῷ κτησαμένῳ καὶ εἰ ἀφηνιάζοι τύπτειν καὶ προπηλακίζειν, εἰ δὲ καὶ βοηθοὺς ἐπάγοιτο, πάντας ἄρδην ἀπολλύναι τολμώντα; γέλωσ οὖν ἂν εἶη καὶ φλυαρία πολλὴ τὰ κατὰ τὰς λεγομένας ὠνάς γράμματα, ἐπειδὴν τῇ καθ' ὧν γράφεται παρενημερηθῆ σθεναρωτέρα δυνάμει, χαρτιδίων ἀγράφων ἀκυρότερα, ὑπὸ σέων ἢ χρόνου ἢ εὐρῶτος εἰς ἅπαν διαφθαρησόμενα.

XVI

! 105. Ἀλλ' οὐ χρεὴ, φήσει τις, τὰς τῶν ἡρώων παράγειν εἰς πίστιν ἀρετὰς· μείζους γὰρ ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν γενομένους Ὀλυμπίους ἀμιλλᾶσθαι, μικτῆς γενέσεως, ἀθανάτων καὶ θνητῶν ἀνακραθέντων σπερμάτων, ἐπιλαχόντας, ἡμιθέους εἰκότως προσαγορευθέντας, τοῦ θνητοῦ μίγματος ὑπὸ τῆς ἀφθάρτου μερίδος κατακρατηθέντος, ὡς μηδὲν εἶναι παράδοξον, εἰ τῶν ἐπ' αὐτοῖς δουλείαν τεχναζόντων ὀλιγώρουν. ἔστω ταῦτα. 106. μὴ καὶ Ἀνάξαρχος ἢ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης ἤρωες ἢ ἐκ θεῶν; ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τυράννων ὠμοθύμων καὶ τὴν φύσιν πικρῶν ἔτι μᾶλλον ἐπ' αὐτοῖς ἐκθηριωθέντων στρεβλούμενοι κεκαινουργημέναις αἰκίαις, ὥσπερ ἀλλότρια ἢ ἐχθρῶν ἐπιφερόμενοι σώματα, μάλα καταφρονητικῶς ἠλόγουν τῶν φοβερῶν. 107. τὴν γὰρ ψυχὴν ἐθίσαντες ἐξ ἀρχῆς δι' ἐπιστήμης ἔρωτα τῆς μὲν πρὸς τὰ πάθη κοινωνίας ἀφίστασθαι, παιδείας δὲ καὶ σοφίας περιέχεσθαι, μετανάστιν μὲν σώματος εἰργάσαντο, φρονήσει δὲ καὶ ἀνδρεία καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς σύννοικον ἀπέφηναν. 108. τοιγαροῦν ὁ μὲν κρινόμενος καὶ κατατεινόμενος ὑπὲρ τοῦ τι τῶν ἀρρήτων ἐκλαλῆσαι, πυρὸς καὶ σιδήρου, τῶν ἐν τῇ φύσει κραταιοτάτων, φανείς δυνατώτερος, ἀποτραγῶν τοῖς ὁδοῦσι τὴν γλῶτταν εἰς τὸν βασανιστὴν ἠκόντισεν, ἵνα μὴδ' ἄκων ἅ καλὸν ἡσυχάζειν φθέγγηται βιασθείς. 109. ὁ δὲ τλητικώτατα εἶπε· “πίσσε τὸν Ἀναξάρχου ἀσκόν· Ἀνάξαρχον γὰρ οὐκ ἂν δύναιο.” αὗται γέμουσαι θράσους αἰ εὐτολμίας τὴν ἡρωϊκὴν εὐγένειαν οὐ μετρίως ὑπερβάλλουσι, διότι τοῖς μὲν τὸ κλέος ἐν τοῖς φυτεύουσιν ἀκούσιον, τῶν δ' ἐν ἐκουσίαις ἀρεταῖς, αἰ τοὺς ἀδόλως χρωμένους ἀθανατίζειν πεφύκασι.

XVII

110. Παλαιστὰς οἶδα καὶ παγκρατιαστὰς πολλάκις ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ τῆς εἰς τὸ νικᾶν σπουδῆς, ἀπαγορευόντων αὐτοῖς τῶν σωμάτων, μόνη ψυχῇ διαπνέοντας ἔτι καὶ διαθλοῦντας, ἦν ἐθίσαντες καταφρονητικῶς ἔχειν τῶν φοβερῶν ἐγκατεροῦσιν ἄχρι τῆς τοῦ βίου τελευτῆς. 111. εἴτ' οἰόμεθα τοὺς μὲν ἀσκητὰς τῆς ἐν σώμασιν εὐτονίας ἐπιβεβηκέναι φόβῳ θανάτου ἢ δι' ἐλπίδα νίκης ἢ ὑπὲρ τοῦ μὴ τὴν ἰδίαν ἦτταν ἐπιδεῖν, τοὺς δὲ τὸν ἀόρατον νοῦν γυμνάζοντας ἐν ἑαυτοῖς, ὅς ἀψευδῶς ἀνθρωπός ἐστιν οἶκον ἐπιφερόμενος τὸ αἰσθητὸν εἶδος, καὶ ἰ λόγοις μὲν τοῖς ἐκ φιλοσοφίας ἔργοις δὲ τῆς ἀρετῆς ἀλείφοντας οὐχ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐθελήσειν ἀποθνήσκειν, ἵν' ἐν ἀδουλώτῳ φρονήματι τὴν εἰμαρμένην ἀνύσωσι πορείαν; 112. ἐν ἀγῶνί φασιν ἱερῷ δύο ἀθλητὰς ἰσορρόπῳ κεκρημένους ἀλκῇ, τὰ αὐτὰ ἀντιδρῶντάς τε καὶ ἀντιπάσχοντάς, μὴ πρότερον ἀπειπεῖν ἢ ἑκάτερον τελευτῆσαι.

“δαμόνιε, φθίσει σε τὸ σὸν μένος”,

εἶποι τις ἂν ἐπὶ τῶν τοιούτων. 113. ἀλλὰ γὰρ οὖν κοτίνων χάριν καὶ σελίνων εὐκλεῆς ἀγωνισταῖς ἢ τελευτῇ, σοφοῖς δὲ οὐ πολὺ μᾶλλον ἐλευθερίας, ἥς ὁ πόθος ταῖς ψυχαῖς μόνον, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, ἐνίδρυνται καθάπερ τι μέρος ἠνωμένον οὐ τῶν ἐπιτυχόντων, οὐ διακοπέντος ἅπασαν τὴν κοινωνίαν φθειρεσθαι συμβέβηκε; 114. Λακωνικοῦ παιδὸς ἄδεται παρ' οἷς ἔθος ἰχνηλατεῖν ἀρετὰς τὸ ἐκ γένους ἢ φύσεως ἀδούλωτον· ἐπειδὴ γὰρ αἰχμάλωτος ἀπαχθεὶς ὑπὸ τινος τῶν Ἀντιγόνου τὰς μὲν ἐλευθέρας χρεῖας ὑπέμενε, ταῖς δὲ δουλικαῖς ἠναντιοῦτο φάσκων οὐχὶ δουλεύσειν, καίτοι μήπω τοῖς Λυκούργου νόμοις παγίως ἐντραφῆναι διὰ τὴν ἡλικίαν δυνηθείς, ὅτι μόνον αὐτῶν ἐγεύσατο, τοῦ παρόντος ἀβιώτου βίου θάνατον εὐτυχέστερον κρίνας, ἀπογνοὺς ἀπολύτρωσιν, ἄσμενος ἑαυτὸν διεχρήσατο. 115. λέγεται δὲ καὶ πρὸς Μακεδόνων ἀλούσας Δαρδανίδας γυναικας αἰσχιστον κακὸν δουλείαν ὑπολαβούσας οὐς ἐκουροτρόφουν παῖδας εἰς τὸ βαθύτατον τοῦ ποταμοῦ ῥίπτειν ἐπιφωνούσας· “ἀλλ' ὑμεῖς γε οὐ δουλεύετε, πρὶν δ' ἄρξασθαι βίου βαρυδαίμονος, τὸ χρεῶν ἐπιτεμόντες ἐλευθεροὶ τὴν ἀναγκαίαν καὶ πανυστάτην ὁδὸν περαιώσεσθε.” 116. Πολυξένην δὲ ὁ τραγικὸς Εὐριπίδης ἀλογοῦσαν μὲν θανάτου φροντίζουσαν δὲ ἐλευθερίας εἰσάγει δι' ὧν φησιν·

“ἐκοῦσα θνήσκω, μὴ τις ἄψηται χροὸς
τοῦμοῦ· παρέξω γὰρ δέρην εὐκαρδίως,
ἐλευθέραν δὲ μ', ὡς ἐλευθέρα θάνω,
πρὸς θεῶν μεθέντες κτείνετε.”

XVIII

117. εἴτ' οἰόμεθα γυναίκοις μὲν καὶ μαιρακίοις, ὧν τὰ μὲν φύσει ὀλιγόφρονα τὰ δὲ ἡλικία εὐολίσθω χρώμενα, τοσοῦτον ἔλευθερίας ἔρωτα ἐντήκεσθαι, ὡς ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἀφαιρεθῆναι πρὸς θάνατον ὡς ἐπ' ἀθανασίαν ὀρμᾶν, τοὺς δὲ σοφίας ἀκράτου σπάσαντας οὐκ εὐθύς ἔλευθέρους εἶναι, ἢ πηγὴν τινα εὐδαιμονίας τὴν ἀρετὴν <ἐν> ἑαυτοῖς περιφέροντας, ἦν ἐπίβουλος οὐδεμία πώποτε δύναμις κατέζευξε τὸν ἀρχῆς καὶ βασιλείας ἔχουσαν αἰώνιον κληρὸν; 118. ἀλλὰ γὰρ καὶ δῆμους ὅλους ἀκούομεν ὑπὲρ ἔλευθερίας ἅμα καὶ πίστεως τῆς πρὸς ἀποθανόντας εὐεργέτας ἀυθαίρετον πανωλεθρίαν ὑποστάντας, ὥσπερ φασὶν οὐ πρὸ πολλοῦ Ξανθοῦς. ἐπεὶ γὰρ εἷς τῶν ἐπιθεμένων Ἰουλίῳ Καίσαρι, Βροῦτος, ἐπιῶν ἐπ' αὐτοὺς ἐστράτευσεν, δεδιότες οὐ πόρθησιν ἀλλὰ <δουλείαν> τὴν ὑπ' ἀνδροφόνου κτείναντος ἡγεμόνα καὶ εὐεργέτην – ἀμφότερα γὰρ ἦν αὐτῷ Καῖσαρ – ἀπεμάχοντο μὲν ἐφ' ὅσον οἰοῖ τε ἦσαν δυνατῶς τὸ πρῶτον, ὑπαναλούμενοι δὲ ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἔτ' ἀντεῖχον. 119. ὡς δὲ ἅπασαν τὴν ἰσχὺν ἐδαπάνησαν, γυναῖκα καὶ γονεῖς καὶ τέκνα συνελάσαντες εἰς τὰς σφῶν οἰκίας ἕκαστοι καθιέρειον· καὶ σωρηδὸν τὰ σφάγια νήσαντες, πῦρ ἐνέντες καὶ ἑαυτοὺς ἐπικατασφάζαντες, ἐλεύθεροι τὸ πεπρωμένον ἀπ' ἐλευθέρου καὶ εὐγενοῦς φρονήματος ἐξέπλησαν. 120. ἀλλ' οὗτοι μὲν πικρίαν ἀμείλικτον τυραννικῶν ἐχθρῶν ἀποδιδράσκοντες πρὸ ἀδόξου βίου τὸν μετ' εὐκλείας θάνατον ἠροῦντο. οἷς δὲ ἐπέτρπε ζῆν τὰ πράγματα τὰ τυχερά, τλητικῶς ὑπέμενον τὴν Ἡράκλειον εὐτολμίαν ἀπομιμούμενοι καὶ γὰρ ἐκεῖνος τῶν Εὐρυσθέως ἐπιταγμάτων διεφάνη κρείττων. 121. ὁ γοῦν κυνικός φιλόσοφος Διογένης ὕψει καὶ μεγέθει τοσοῦτω φρονήματος ἐχρήσατο, ὥσθ' ἄλους ὑπὸ ληστῶν, ἐπεὶ γλίσχως καὶ μόλις τὰς ἀναγκαίας αὐτῷ παρῆχον τροφάς, οὐθ' ὑπὸ τῆς παρούσης τύχης γναμφθεῖς οὔτε τὴν ὠμότητα τῶν ὑπηγμένων δείσας “ἀτοπώτατον οὖν” ἔφη “γίνεται, δελφάκια μὲν ἢ προβάτια, ὅποτε μέλλοι πιπράσκεσθαι, τροφαῖς ἐπιμελεστέραις πιαίνειν εἰς εὐσαρκίαν, ζῶων δὲ τὸ ἄριστον, ἄνθρωπον, ἀσιτίαις κατασκελετευθέντα καὶ συνεχέσιν ἐνδείαις ἐπευωνίζεσθαι.” 122. λαβὼν δὲ τροφὰς διαρκεῖς, ἐπεὶ δὲ μεθ' ἑτέρων αἰχμαλώτων ἐμελλεν ἀπεμπολεῖσθαι, καθίσας πρότερον ἠρίστα μάλ' εὐθαρσῶς, ἐπιδιδούς καὶ τοῖς πλησίον. ἐνὸς δὲ οὐχ ὑπομένοντος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα κατηφούντος, “οὐ παύση τῆς συννοίας; χρῶ τοῖς παροῦσιν” ἔφη·

“καὶ γὰρ τ' ἠύκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου,
τῇ περ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροισιν ὄλοντο,
ἕξ μὲν θυγατέρες, ἕξ δ' υἱεὲς ἠβώνοντες.”

ἢ 123. εἴτ' ἐπινεανιεύομενος πρὸς τὸν πυθόμενον τῶν ὠνητικῶς ἐχόντων “τί οἶδας;” “ἄρχειν” εἶπεν “ἀνθρώπων,” ἐνδοθεν, ὡς ἔοικε, τῆς ψυχῆς τὸ ἐλεύθερον καὶ εὐγενὲς καὶ φύσει βασιλικὸν ὑπηχούσης. ἤδη δὲ καὶ πρὸς χαριεντισμὸν ὑπὸ τῆς συνήθους ἐκεχειρίας, ἐφ' ἣ ἢ οἱ ἄλλοι συννοίας γέμοντες κατήφουν, ἐτράπετο. 124. λέγεται γοῦν, ὅτι θεασάμενός τινα τῶν ὠνουμένων, ὃν θήλεια νόσος εἶχεν, ἐκ τῆς ὄψεως οὐκ ἄρρηνα προσελθὼν ἔφη “σύ με πρῶν· σὺ γὰρ ἀνδρὸς χρεῖαν ἔχειν μοι δοκεῖς,” ὡς τὸν μὲν δυσωπηθέντα ἐφ' οἷς ἑαυτῷ συνῆδει καταδῦναι, τοὺς δὲ ἄλλους τὸ σὺν εὐτολμία εὐθυβόλον ἐκπλήττεσθαι. ἀρὰ γε τῷ τοιοῦτῳ δουλείαν, ἀλλ' οὐ μόνον ἔλευθερίαν δίχα ἀνυπευθύνου ἡγεμονίας ἐπιφημιστέον; 125. ζηλωτῆς δὲ τῆς τούτου παρρησίας ἐγένετό τις Χαιρέας τῶν ἀπὸ παιδείας. Ἀλεξάνδρειαν γὰρ οἰκῶν τὴν πρὸς Αἰγύπτῳ, δυσχεράναντός ποτε Πτολεμαίου καὶ ἀπειλήσαντος οὐ μετρίως, τῆς ἐκεῖνου βασιλείας οὐδὲν ἐλάττονα τὴν ἐν τῇ ἑαυτοῦ φύσει νομίσας ἔλευθερίαν, ἀντέλεξεν·

“Αἰγυπτίοισιν ἄνασσε, σέθεν δ' ἐγὼ οὐκ ἀλεγίζω
οὐδ' ὄθομαι κοτέοντος.”

126. ἔχουσι γὰρ τι βασιλικὸν αἰ εὐγενεῖς ψυχαί, τὸ λαμπρὸν πλεονεξία τύχης οὐκ ἀμαυρούμεναι, ὃ προτρέπει καὶ τοῖς τὰξίωμα ὑπερόγκοις ἐξ ἴσου διαφέρεισθαι, ἀλαζονεῖα παρρησίαν ἀντιτάττον. 127. Θεόδωρον λόγος ἔχει τὸν ἐπικληθέντα ἄθεον ἐκπεσόντα τῶν Ἀθηναίων καὶ πρὸς Λυσίμαχον ἐλθόντα, ἐπεὶ δὲ τις τῶν ἐν τέλει τὸν δρασμὸν ὠνείδισεν, ἅμα καὶ τὰς αἰτίας ἐπιλέγων, ὅτι ἐπὶ ἀθεότητι καὶ διαφθορᾷ τῶν νέων καταγνωσθεῖς ἐξέπεσεν, “[οὐκ] ἐξέπεσον” φάναι, “τὸ δ' αὐτὸ ἔπαθον τῷ Διὸς Ἡρακλεῖ. 128. καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐξετέθη πρὸς τῶν Ἀργοναυτῶν, οὐκ ἀδικῶν, ἀλλ' ὅτι μόνος πλήρωμα καὶ ἔρμα καθ' αὐτὸν ὧν ἐναυβάρε, δέος παρασχὼν τοῖς συμπλέουσι, μὴ τὸ σκάφος ὑπέραντλον γένηται. κἀγὼ διὰ τοῦτο μετανέστην, ὕψει καὶ μεγέθει τῆς ἐμῆς διανοίας τῶν πολιτευομένων Ἀθηνησιν οὐ δυνηθέντων συνδραμεῖν, ἅμα καὶ φθονηθεῖς.” 129. προσανερομένου δὲ Λυσιμάχου· “μὴ καὶ ἐκ τῆς πατρίδος ἐξέπεσες φθόνῳ;” πάλιν ἀποκρίνασθαι “φθόνῳ μὲν οὐ, φύσεως δὲ ὑπερβολαῖς, ἃς ἡ πατρίς οὐκ ἐχώρει. 130. καθάπερ γὰρ Σεμέλης, ἠνίκα Διόνυσον ἐκύει, τὸν ὠρισμένον ἄχρι τῆς ἰ ἀποτέξεως χρόνον ἐνεγκεῖν οὐ δυνηθείσης, καταπλαγεῖς Ζεὺς τὴν τοῦ κατὰ γαστρὸς φύσιν ἠλιτόμηνον ἐξελεύσας

ισότιμον τοῖς οὐρανίοις ἀπέφηνε θεοῖς, οὕτω καμῆ, τῆς πατρίδος βραχυτέρας οὔσης ἢ ὥστε δέξασθαι φιλοσόφου φρονήματος ὄγκον τοσοῦτον, δαίμων τις ἢ θεὸς ἀναστήσας εἰς εὐτυχέστερον τόπον Ἀθήνας ἀποικίσαι διενόηθη.”

XIX

131. Τῆς δὲ ἐν σοφοῖς ἐλευθερίας, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, κὰν τοῖς ἀλόγοις ζώοις παραδείγματα σκοπῶν ἂν τις εὖροι. οἱ γοῦν ἀλεκτρούνες οὕτως εἰώθασι φιλοκινδύνως ἀγωνίζεσθαι, ὥστε ὑπὲρ τοῦ μὴ εἶξαι καὶ παραχωρῆσαι, κὰν ἠττῶνται ταῖς δυνάμεσιν, οὐχ ἠττώμενοι ταῖς εὐτολμίαις ἄχρι θανάτου παραμένουσιν. **132.** ὁ συνιδῶν Μιλτιάδης ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός, ἠνίκα βασιλεὺς ὁ Περσῶν ἄπασαν τὴν ἀκμὴν τῆς Ἀσίας ἀναστήσας μυριάσι πολλαῖς διέβαινεν ἐπὶ τὴν Εὐρώπην, ὡς ἀναρπάσων αὐτοβοεῖ τὴν Ἑλλάδα, συναγαγὼν ἐν τῷ παναθηναϊκῷ τοὺς συμμαχοὺς ὀρνίθων ἀγῶνας ἐπέδειξε, λόγου παντὸς δυνατωτέραν ὑπολαμβάνων ἔσεσθαι τὴν διὰ τῆς τοιαύτης ὀψεως παρακέλευσιν· καὶ γνώμης οὐχ ἤμαρτε. **133.** θεασάμενοι γὰρ τὸ τλητικὸν καὶ φιλότιμον ἄχρι τελευτῆς ἐν ἀλόγοις ἀήτητον, ἀρπάσαντες τὰ ὄπλα πρὸς τὸν πόλεμον ὤρμησαν, ὡς ἐχθρῶν ἀγωνιούμενοι σώμασι, τραυμάτων καὶ σφαγῶν ἀλογοῦντες, ὑπὲρ τοῦ καὶ ἀποθανόντες ἐν ἐλευθέρῳ γοῦν τῷ τῆς πατρίδος ἐδάφει ταφῆναι. προτροπῆς γὰρ εἰς βελτίωσιν οὐδὲν οὕτως αἴτιον, ὡς ἡ τῶν ἀφανεστέρων ἐλπίδος μείζων κατόρθωσις. **134.** τοῦ δὲ περὶ τοὺς ὀρνίθους ἐναγωνίου μέμνηται καὶ ὁ τραγικὸς Ἴων διὰ τούτων·

”οὐδ’ ὅ γε σῶμα τυπεῖς διφυεῖς τε κόρας ἐπιλάθεται ἀλκᾶς,
ἀλλ’ ὀλιγοδρανῶν φθογγάζεται
θάνατον δ’ ὅ γε δουλοσύνας προβέβουλε.”

135. τοὺς οὖν σοφοὺς τί οἰόμεθα οὐκ ἀσμενέστατα δουλείας ἀντικαταλλάξεσθαι τελευτήν; τὰς δὲ τῶν νέων καὶ εὐφυῶν ψυχὰς ἄρ’ οὐκ ἄτοπον λέγειν ἐν ἄθλοις ἀρετῆς ὀρνίθων ἐλαττοῦσθαι καὶ μόλις φέρεσθαι τὰ δευτερεῖα;

XX

136. Καὶ μὴν οὐδ’ ἐκεῖνό τις τῶν ἐπὶ βραχὺ παιδείας ἀψαμένων ἀγνοεῖ, ὅτι καλὸν μὲν πρᾶγμα ἐλευθερία, αἰσχρὸν δὲ δουλεία, καὶ ὅτι τὰ μὲν καλὰ πρόσεσι τοῖς ἀγαθοῖς, τὰ δ’ αἰσχρὰ τοῖς φαύλοις· ἐξ ὧν ἐναργέστατα παρίσταται τὸ μῆτε τινὰ τῶν σπουδαίων δοῦλον εἶναι, κὰν μυρῖοι τὰ δεσποτῶν σύμβολα προφέροντες ἐπανατείνωνται, μῆτε τῶν ἀφρόνων ἐλεύθερον, κὰν Κροῖσος ἢ Μίδας ἢ ὁ μέγας βασιλεὺς ὧν τυγχάνη. **137.** τὸ δὲ ἐλευθερίας μὲν ἀοίδιμον κάλλος δουλείας δὲ ἐπάρατον αἴσχος ὑπὸ τῶν παλαιότερων καὶ πολυχρονιωτέρων καὶ ὡς ἐν θνητοῖς ἀθανάτων, οἷς θέμις ἀψευδεῖν, πόλεων τε καὶ ἐθνῶν μαρτυρεῖται. **138.** βουλαὶ τε γὰρ καὶ ἐκκλησίαι καθ’ ἐκάστην σχεδὸν ἡμέραν ἀθροίζονται περὶ τίνος μᾶλλον ἢ ἐλευθερίας παρούσης μὲν βεβαιώσεως, εἰ δ’ ἀπείη, κτήσεως; ἢ δ’ Ἑλλάς καὶ βάρβαρος κατὰ ἔθνη στασιάζουσι καὶ πολεμοῦσιν αἰεὶ τί βουλόμεναι ὅ τι μὴ δουλείαν μὲν ἀποδιδράσκειν, ἐλευθερίαν δὲ περιποιεῖσθαι; **139.** διὸ κὰν ταῖς μάχαις ἢ λοχαγῶν καὶ ταξιαρχῶν καὶ στρατηγῶν μεγίστη παρακέλευσις ἢ δ’ ἐστὶ· “κακῶν τὸ βαρύτερον, ἄνδρες σύμμαχοι, δουλείαν ἐπιφερομένην ἀπώσωμεθα· τοῦ καλλίστου τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, ἐλευθερίας, μὴ περιίδωμεν. ἢ δ’ ἐστὶν ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς εὐδαιμονίας, ἀφ’ ἧς αἰ κατὰ μέρος ῥέουσιν ὠφέλεια.” **140.** διὸ μοι δοκοῦσιν οἱ τῶν Ἑλλήνων ὀξυδερεκέστατοι διάνοιαν Ἀθηναῖοι – ὅπερ γὰρ ἐν ὀφθαλμῷ κόρη ἢ ἐν ψυχῇ λογισμὸς, τοῦτ’ ἐν Ἑλλάδι Ἀθῆναι – τὴν ἐπὶ ταῖς Σεμναῖς Θεαῖς πομπὴν ὅταν στέλλωσι, δοῦλον μηδένα προσπαραλαμβάνειν τὸ παράπαν, ἀλλὰ δι’ ἐλευθέρων ἕκαστα τῶν νενομισμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐπιτελεῖν, καὶ οὐχ οἷων ἂν τύχη, ἀλλὰ βίον ἐξηλωκότων ἀνεπίληπτον· ἐπεὶ καὶ τὰ πρὸς τὴν ἐορτὴν πέμματα τῶν ἐφήβων οἱ δοκιμώτατοι σιτοπονοῦσι, πρὸς εὐδοξίας καὶ τιμῆς, ὅπερ ἐστὶ, τὴν ὑπηρεσίαν τιθέμενοι. **141.** πρῶην ὑποκριτῶν τραγωδίαν ἐπιδεικνυμένων καὶ τὰ παρ’ Εὐριπίδῃ τριμέτρα διεξιόντων ἐκεῖνα

”τοὐλεύθερον γὰρ ὄνομα παντὸς ἄξιον,
κὰν σμικρ’ ἔχη τις, μεγάλ’ ἔχειν νομιζέτω”,

τοὺς θεατὰς ἅπαντας εἶδον ἐπ' ἄκρων ποδῶν ὑπ' ἐκπλήξεως ἀναστάντας καὶ φωναῖς μείζουσι καὶ ἐκβοήσεσιν ἐπαλλήλοις ἔπαινον μὲν τῆς γνώμης, ἔπαινον δὲ καὶ τοῦ ποιητοῦ συνείροντας, ὃς οὐ μόνον τὴν ἐλευθερίαν ἔργοις ἀλλὰ καὶ τοῦνομα αὐτῆς ἐσέμνυνεν. **142.** ἄγαμαι καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν, οἱ σύμπαν ἀπέφηναν ἐλεύθερον τὸ πλήρωμα μηδένα μηδὲ τῶν εἰς ἀναγκαίᾳς ὑπηρεσίας προσέμενοι δοῦλον, ἀδελφὴν ἐλευθερίας αὐτουργίαν ἐν τῷ τότε ἀσπασαμένων. **143.** εἰ δὲ καὶ ποιηταῖς προσέχειν ἄξιον – διὰ τί δὲ οὐ μέλλομεν; παιδευταὶ γὰρ οὗτοί γε τοῦ σύμπαντος βίου, καθάπερ ἰδία γονεῖς παῖδας καὶ οὗτοι δημοσίᾳ τὰς πόλεις σωφρονίζοντες –, οὐδ' ἢ Ἀργῶ ναυαρχοῦντος Ἰάσονος ἐπέτρεπεν ἐπιβαίνειν οἰκέταις, μεμοιραμένη ἰ ψυχῆς καὶ λογισμοῦ, φύσις οὔσα φιλελεύθερος. ὅθεν καὶ ὁ Αἰσχύλος ἐπ' αὐτῆς εἶπε:

“ποῦ δ' ἐστὶν Ἀργοῦς ἱερόν, αὐδασον, ξύλον;”

144. Ἐπανατάσεων δὲ καὶ ἀπειλῶν, ἃς σοφοῖς ἀνδράσιν ἐπανατείνονται καὶ ἀπειλοῦσί τινες, ἥκιστα φροντιστέον καὶ τὰ ὅμοια λεκτέον Ἀντιγενίδα τῷ αὐλητῇ. καὶ γὰρ ἐκεῖνόν φασιν, ἐπειδὴ τις τῶν ἀντιτέχνων ὀργισθεὶς εἶπεν “ὠνήσομαί σε,” βαθεῖ ἤθει φάναί. “κἀγὼ τοιγαροῦν διδάξω σε αὐλεῖν.” **145.** ἄξιον οὖν καὶ τῷ σπουδαίῳ πρὸς μὲν τὸν ἔχοντα ὠνητικῶς λέγειν. “σωφροσύνην ἄρα ἀναδίδαχθήσῃ”, πρὸς δὲ τὸν ἀπειλοῦντα φυγὴν. “πᾶσα γῆ μοι πατρίς”, πρὸς δὲ τὸν χρημάτων ζημίαν. “ἄρκεῖ μετρία βιοτά μοι”, πρὸς δὲ τὸν πληγᾶς ἢ θάνατον ἐπανατεινόμενον. **146.** “οὐ μορμολύττεται με ταῦτα, οὐδ' εἰμὶ πυκτῶν ἢ παγκρατιαστῶν ἐλάπτων, οἵτινες ἀμαυρὰ εἶδωλα ἀρετῆς ὀρώντες, ἅτε σωμάτων αὐτὸ μόνον εὐεξίαν διαπονήσαντες, ἐκάτερα τλητικῶς ὑπομένουσιν. ὁ γὰρ ἡγεμῶν σῶματος ἐν ἐμοὶ νοῦς ἀνδρεία τονωθείς οὕτω σφόδρα νενεύρωται, ὡς ἐπάνω πάσης ἀλγηδόνας ἴστασθαι δύνασθαι.”

XXI

147. Φυλακτέον οὖν τὸν τοιοῦτον θῆρα συλλαμβάνειν, ὃς οὐκ ἀλκὴν μόνον ἀλλὰ καὶ ὄψιν φοβερός ὢν τὸ δυσάλωτον καὶ μὴ εὐκαταφρόνητον δείκνυται.

148. Ἀσυλία τόπων πολλάκις οἰκετῶν τοῖς καταφεύγουσιν ἄδειαν καὶ ἐκεχειρίαν ὡς ἰσοτίμοις καὶ ἰσοτελέσι παρέσχετο καὶ τοὺς ἐκ προπάππων καὶ τῶν ἄνω προγόνων κατὰ τινὰ συγγενικὴν διαδοχὴν παλαιοδούλους ἔστιν ἰδεῖν, ὅταν ἐν ἱεροῖς ἰκέται καθέζωνται, μετὰ πάσης ἀδείας ἐλευθεροστομοῦντας. **149.** εἰσὶ δ' οἱ καὶ τοῖς κτησαμένοις οὐκ ἐξ ἴσου μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος εὐτόνωσ ἅμα καὶ καταφρονητικῶς διαφέρονται περὶ τῶν δικαίων. οὐς μὲν γὰρ ὁ τοῦ συνειδότος ἔλεγχος, κἂν ὦσιν εὐπατρίδαι, πέφυκε δουλοῦσθαι, οἱ δὲ τὴν τοῦ σώματος ἄδειαν ἐκ τῆς περὶ τὸν τόπον ἀσυλίας πεπορισμένοι ψυχῆς, ἣν ὁ θεὸς ἐκ πάντων ἀχειρώτων ἐδημιούργησεν, ἐλεύθερα καὶ εὐγενῆ σφόδρα ἀναφαίνουσιν ἤθη. **150.** εἰ μὴ λίαν οὕτω τίς ἐστὶν ἀλόγιστος, ὡς χωρία μὲν θάρσους αἴτια καὶ παρρησίας ὑπολαμβάνειν εἶναι, τὸ δὲ τῶν ὄντων θεοειδέστατον, ἀρετὴν, μηκέτι, δι' ἣν καὶ τοῖς ἰ χωρίοις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα φρονήσεως μετέχει τὸ ἱεροπρεπὲς ἐγγίνεται. **151.** καὶ μὴν τοῖς μὲν εἰς ἀσύλους τόπους καταφεύγουσιν, ἐκ μόνων τῶν τόπων περιπεποιημένοι ἀσφάλειαν, ἐκ μυρίων ἄλλων ἀγωγίμοις συμβέβηκε γίνεσθαι, δώρων γυναικός, ἀδοξίας τέκνων, ἔρωτος ἀπάτης, τοῖς δὲ εἰς ἀρετὴν ὥσπερ εἰς ἀκαθαίρετον καὶ ἐρυμνότατον τεῖχος ἀλογεῖν βλημάτων, ὧν αἰ ἐφεδρεῖαι τῶν παθῶν βάλλουσι καὶ τοξεύουσι. **152.** ταύτη τις πεφραγμένος τῇ δυνάμει μετὰ παρρησίας ἂν εἴποι, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι πρὸς τῶν τυχόντων ἀλίσκονται,

*“ἐγὼ δ' ἐμαυτοῦ” κατὰ τὸν τραγικόν “καὶ κλύειν ἐπίσταμαι,
ἄρχειν θ' ὁμοίως, τὰρετῇ σταθμώμενος
τὰ πάντα.”*

153. Λέγεται γοῦν ὁ Πριηνεὺς Βίας ἀπειλοῦντι Κροίσῳ μάλα καταφρονητικῶς ἀνταπειλῆσαι ἐπεσθίειν τῶν κρομμύων, αἰνιττόμενος τὸ κλαίειν, ἐπεὶ δάκρυα κινεῖ ἢ κρομμύων βρώσις. **154.** οὕτως οἱ σοφοὶ βασιλικώτερον οὐδὲν ἀρετῆς νομίζοντες, ἢ τοῦ βίου παντός αὐτοῖς ταξιαρχεῖ, τὰς ἄλλων ἡγεμονίας ὡς ὑπηκόων οὐ δεδίασι. παρ' ὃ τοὺς διχόνους καὶ δολερούς ἅπασιν ὀνομάζειν ἔθος ἀνελευθέρους τε καὶ δουλοπρεπεῖς. **155.** ὅθεν κάκεῖνα εὖ πεφώνηται:

*“οὐποτε δουλείη κεφαλὴ εὐθεῖα πέφυκεν,
ἀλλ' αἰεὶ σκολιή, καυχένα λοξὸν ἔχει.”*

τὸ γὰρ πλάγιον καὶ ποικίλον καὶ ἀπατηλὸν ἦθος ἀγενέστατον, ὥσπερ <εὐγενές> τὸ εὐθὺ καὶ ἀπλαστον καὶ ἀνύπουλον, λόγων βουλευμάσι καὶ βουλευμάτων λόγοις συναδόντων. **156.** ἄξιον δὲ καταγελαῶν τῶν ἐπειδὴν ἀπαλλαγῶσι δεσποτικῆς κτήσεως ἐλευθερωθῆναι νομιζόντων· οἰκέται μὲν γὰρ οὐκέθ' ὁμοίως <ἄν> εἶεν οἳ γε ἀφειμένοι, δοῦλοι δὲ καὶ μαστιγῖαι πάντες, ὑπακούοντες οὐκ ἀνθρώπων – ἦττον γὰρ ἂν ἦν τὸ δεινόν – , ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ἀψύχοις ἀτιμοτάτων, ἀκράτου, λαχάνων, πεμμάτων, ὅσα ἄλλα σιτοπόνων τε καὶ ὀψαρτυτῶν περιεργίαι κατὰ γαστρὸς τῆς ταλαίνης δημιουργοῦσιν. **157.** ὁ γοῦν Διογένης ἰδὼν τινα τῶν λεγομένων ἀπελευθέρων ἀβρυνόμενον καὶ πολλοὺς αὐτῷ συνηδομένους, θαυμάσας τὸ ἄλογον καὶ ἄκριτον, “ὅμοιον” εἶπεν “ὥς εἴ τις ἀνακηρύξειέ τινα τῶν οἰκετῶν ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας εἶναι γραμματικὸν ἢ γεωμέτρην ἢ μουσικόν, οὐδ' ἴσθναρ τῶν τεχνῶν ἐψηθημένον.” ὥς γὰρ ἐπιστήμονας οὐ ποιεῖ τὸ κήρυγμα, οὕτως οὐδὲ ἐλευθέρους – ἐπεὶ μακάριον ἦν τι – , ἀλλὰ μόνον οὐκ οἰκέτας.

XXII

158. Ἀνελόντες οὖν τὴν κενὴν δόξαν, ἧς ὁ πολὺς ὄμιλος ἀνθρώπων ἀπηώρηται, καὶ ἀληθείας ἱερωτάτου κτήματος ἐρασθέντες μῆτε τοῖς λεγομένοις ἀστοῖς πολιτείαν ἢ ἐλευθερίαν μῆτε τοῖς οἰκότροψιν ἢ ἀργυρωνήτοις δουλείαν ἐπιφημίσωμεν, ἀλλὰ γένη καὶ δεσποτικὰ γράμματα καὶ συνόλως σώματα παρελθόντες ψυχῆς φύσιν ἐρευνῶμεν. **159.** εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἐπιθυμίας ἐλαύνεται ἢ ὑπ' ἡδονῆς δελεάζεται ἢ φόβῳ ἐκκλίνει ἢ λύπῃ στέλλεται ἢ ὑπ' ὀργῆς τραχηλίζεται, δοῦλοι μὲν αὐτήν, δοῦλον δὲ καὶ τὸν ἔχοντα μυρίων δεσποτῶν ἀπεργάζεται· εἰ δὲ φρονήσει μὲν ἀμαθίαν, σωφροσύνη δ' ἀκολασίαν, δειλίαν δὲ ἀνδρείαν καὶ πλεονεξίαν δικαιοσύνη κατηγωνίσαστο, τῷ ἀδουλώτῳ καὶ τὸ ἀρχικὸν προσείληφεν. **160.** ὅσαι δὲ μηδετέρας ἰδέας πῶ μετεσχῆκασι, μῆτε τῆς καταδουλουμένης μῆτε δι' ἧς ἐλευθερία βεβαιούται, γυμναὶ δὲ εἰσιν ἔτι, καθάπερ αἱ τῶν κομιδῆ νηπίων, ταύτας τιθηνοκομητέον, ἐνστάζοντας τὸ μὲν πρῶτον ἀντὶ γάλακτος ἀπαλᾶς τροφᾶς, τὰς διὰ τῶν ἐγκυκλίων ὑψηγήσεις, εἴτ' αὐθις κραταιότερας ὧν φιλοσοφία δημιουργός, ἐξ ὧν ἀνδρωθεῖσαι καὶ εὐεκτήσασαι πρὸς τέλος αἴσιον, οὐ Ζηνώνειον μᾶλλον ἢ πυθόχρηστον, ἀφίξονται, τὸ ἀκολουθῶς τῇ φύσει ζῆν.